

Ribe i Stiftamtmand Moltkes Tid.

Af Kammerherre **G. Stemann** i Ribe.

OM Kammerherre Werner Jasper Andreas Moltke, der var Stiftamtmand i Ribe fra 1796 til 1811, er der desværre ikke bevaret nogen Familietradition. Hans Efterkommere er alle døde. Den sidste, Komtesse Thorveiga Moltke, døde 1901. Hun boede paa Vallø, da Slottet brændte, og mistede ved den Lejlighed alt, deriblandt højst sandsynligt den Dagbog, som Moltke vides at have ført lige fra Ungdommen af.

W. J. A. Moltke var Søn af Eberhard Friedrich Ehrenreich Moltke¹, Ejer af Godserne Schorsow, Bülow, Stridfeld og Walkendorf i Mecklenborg-Schwerin, og Maria Dorothea Margrethe v. Oertzen, og født paa Walkendorf² den 15. Septbr. 1755.³ Da flere af Slægten tidligere havde været i dansk Tjeneste,⁴ ønskede Faderen, at

¹ I Mecklenborg-Schwerin findes nu ingen af Slægten. (Velvillig Oplysning fra Hr. Rentier C. W. Hermes i Wismar.)

² Familien Moltke ejede Walkendorf fra 1374 til 1831.

³ Hans Faddere var: Landmarskal v. Oertzen, Kaptain v. Zepelin til Wahrenstorff og H. v. Moltke til Samow. (Oplysning fra Pastor C. Sperling i Walkendorf.)

⁴ Saaledes: *Henning* (ell. Henneke) *Moltke*, der som Lensmand paa Møen 1323 har underskrevet det Lensbrev, som Kong Christoffer II udstedte i Nykøbing paa Falster, og hvorved han overlod Hertug

en af hans Sønner skulde gøre det samme, og Valget faldt paa Werner-Jasper Andreas. I sit 10. Aar blev denne da Page ved det danske Hof, derefter 30. December 1773 Lieutenant i Artilleriet og gik derfra 17. Novbr. 1774 over i den kgl. Livgarde til Fods, hvor han ansattes ved Livkompagniet og gjorde Tjeneste sammen med den senere Generallieutenant Georg Ludv. v. d. Schulenburg, hvem taknemmelige Medborgere har rejst et Æresminde paa Garnisons Kirkegaard i København. 10. Maj 1776 udnævntes Moltke til Kammerjunker. I den ovennævnte Dagbog havde han fortalt,¹ at han var til Stede, da Dronning Caroline Mathilde blev præsenteret ved Hoffet 1766, og at hun paa Grund af sin Ungdom var genert og skyndte sig at passere Rækkerne, og ligeledes givet en Beretning om Struensees Henrettelse den 28. April 1772, som han havde overværet.

Efteraaret 1781 mødte ham en Hændelse, som fik ikke ringe Betydning for hans Fremtid. Den 1. Septbr. nævnte Aar fandt der et stort Opløb Sted paa Højbroplads. Aarsagen dertil var et rent privat Mellemværende mellem en udenlandsk Kunstner, Pinette, der boede i

Henrik af Mecklenborg nogle Distrikter ved Rostock. Han døde 1326 og ligger med sin Hustru, Fru Elsebeth Moltke, begravet i Kjeldby Kirke paa Møen, hvor hans Monument endnu findes og fredes som et af vore bedste historiske Mindesmærker. — *Viggo* (ell. *Fikke*) *Moltke*, Danmarks Riges Raad og Befalingsmand paa Møen paa Kong Valdémars Atterdags Tid. — *Claus Joachim Moltke*, der som Kornet under Kong Christian IV deltog i Slaget ved Lutter am Barenberg 1626. — *Carl Gustav Moltke*, død 1748, der var Kaptajn i dansk Tjeneste. (Langhorn: De danske Moltker, 6—7, 9, 10.)

¹ Oplysning fra fhv. Herredsfoged J. Erichsen, i hvis Moders Hus Moltke boede sine sidste Leveaar.

Distrikts-Chirurgus Grills Hus i Store Færgestræde og gav Forestillinger i Gjethuset, og hans Lejetjener, den 36aarige Claus Villumsen, barnefødt i Varde. Denne havde betinget sig en Løn af 3 Mk. daglig. Da han nu sammen med sin Hustru mødte for at faa sin tilgodehavende Betaling, som Claus mente var 6 Rdlr., vilde Pinette ikke give ham mere end 1 Rdlr. for hele Tiden, idet han lod Claus vide, at denne havde tjent nok ved Skænkningen paa Gjethuset de Aftener, Pinette der havde vist sine Kunster. Da Claus's Kone desuden krævede Erstatning for 2 Tallerkener, som var blevne borte paa Gjethuset, vilde Madam Pinette slaa hende, men dette forhindrede Pinette dog. Claus og hans Hustru talte højt nede paa Gaden om det, passerede. Folk stimlede sammen om dem, en af Mængden kastede en Sten gennem et af Pinettes Vinduer, og nu udartede det hele til et stort Opløb.

Da Moltke, der havde Vagt paa Christiansborg, hørte, at der var stærkt Opløb ved Højbro, gik han hen til Skildvagten ved Broen for at instruere ham om ikke at tillade nogen at nærme sig Slottet og at holde Pøbelen saa meget som muligt fra Slotspladsen. I det samme kom en Del af Folkeskaren, forfulgt af Vægtere og Betjente, som slog ind imellem dem, over Højbro ind paa Slotspladsen. Moltke søgte derfor ved Hjælp af Skildvagten ved Slotskirken at drive dem tilbage; men Vægterne slog med deres Morgenstjerner ind paa Skildvagten, saa at denne for at redde sig maatte fælde Gevær. Moltke gik hen til Vagten og hentede en Underofficer og fire Mand, hvoraf han stillede to ved Højbro, medens han med de to andre søgte at drive Pøbelen over Holmens Bro. Ved denne Lejlighed traf han den som en noget ubehagelig Em-

bedsmand bekendte Politimester, Konferensraad Fædder. Denne stod paa Højbro og spurgte paa en grov Maade, hvem der turde sætte Poster ud paa Broen. Da Moltke svarede, at det havde han gjort, truede Politimesteren med Haanden og sagde: „Godt, jeg kender Dem.“ Moltke gjorde ham saa opmærksom paa, at naar Vægterne ikke slog saa „grummig“ ind paa Pøbelen, men talte den til med det gode, vilde den før gaa fra hinanden, hvortil Politimesteren svarede, at han var tilfreds, at Pøbelen fik slaet Arme og Ben itu.

Saa vel Politimesteren som Moltke indgav straks Rapport over det passerede. Førstnævnte klagede over, at Moltke havde ladet fælde Gevær imod Vægterne, at han havde formént ham at komme over Broen og opført sig paa ulovlig og uanstændig Maade, samt at han havde taget Parti med Pøbelen mod Politiet. Moltke derimod besværede sig i sin Rapport bl. a. over, at Vægterne med deres Morgenstjerner havde slaet Vagtposten ved Slotskirken over Fingrene.

Han blev arresteret paa Vagten og holdtes her et Par Døgn. Efter Forhøret at dømme synes ogsaa Moltke at have brugt uforsigtige Udtryk i den Rapport, han indsendte til Overhofmarskallen.¹ Ved Forhørene blev det konstateret, at kun fornævnte Skildvagt havde fældet Gevær, og Moltke kunde ikke overbevises om at have forhindret Politimesteren i at komme over Højbro eller foretaget sig nogetsomhelst ulovligt.

¹ Rapporten findes ikke mere, men er sikkert med Overhofmarskallatets øvrige Arkiv gaet til Grunde ved Christiansborg Slots Brand 1794.

Kammerherre, Stiftamtmand W. J. A. MOLTKE.
Efter et Maleri af Hans Hansen (1812) paa Ribe Raadhus.

Sagen afsluttedes ved allerhøjeste Kabinetsordre af 20. Oktober 1781 saaledes, at Vægterne skulde bære den spanske Kappel¹ og derhos straffes med Vand og Brød, medens det af Gardens Kommandør, Generalmajor, Baron Haxthausen, skulde tilkendegives Moltke, at han ved omspurgte Lejlighed havde efterkommet sin Pligt og opført sig, som det en god Officer egner og anstaar, og at Kongen vilde have ham i allernaadigst Erindring.

Dette Tilsagn blev snart opfyldt, idet Moltke kort efter udnævntes til tjenstgørende Kammerjunker med Lønning hos Kongens Grandtante (Datter af Kong Frederik IV), Prinsesse Charlotte Amalie, og efter at være udtraadt af Hæren den 8. Juni 1782 tillige til Avskultant² i Rentekammeret, en Stilling, hvorfra dygtige unge Mænd dengang kunde gaa over i de betydeligste Embeder. Prinsesse Charlotte Amalie døde, 76 Aar gl., den 28. Oktober 1782, og samme Dag udnævntes Moltke til Kammerherre. Aaret efter ægtede han den tyveaarige Ida Elisabeth Lütken, Datter af Kommandørkaptajn Christoffer Lütken. 1787 udnævntes han til Amtmand over Roskilde Amt og den 27. Maj 1796 til Stiftamtmand i Ribe.

Da Moltke med Hustru og fire Børn³ kom til Ribe, var det umuligt for ham at faa en passende Bolig. Hans Forgænger, Stiftamtmand Hellfried, boede i Vejle, og hans Næstforgænger, Kammerherre Urne, boede i

¹ Et Straffemiddel, der bestod i en jærnbeslaaet Tønne, som blev sat over den skyldiges Hoved, og som han derefter maatte bære omkring i Byen.

² D v. s. Bisidder uden Stemmeret og Lønning.

³ Augusta f. 1784, Ida Cornelia Charlotte Vilhelmine f. 1786, Ehrenreich Christopher Ludvig f. 1790 og Carl Werner Moltke f. 1791.

Korsbrødregård, der imidlertid var saa forfalden, at dens Ejer noget senere saa at sige helt lod den bygge op fra Grunden af. Moltke maatte da, foreløbig for egen Regning, bygge den nuværende Stiftamtsgaard, der først ved kgl. Resolution af 9. December 1801 blev Embedsbolig. Paa et Solur paa Bygningens Sydgavl staar: „Denne Gaard er bygget 1797 af W. Moltke og

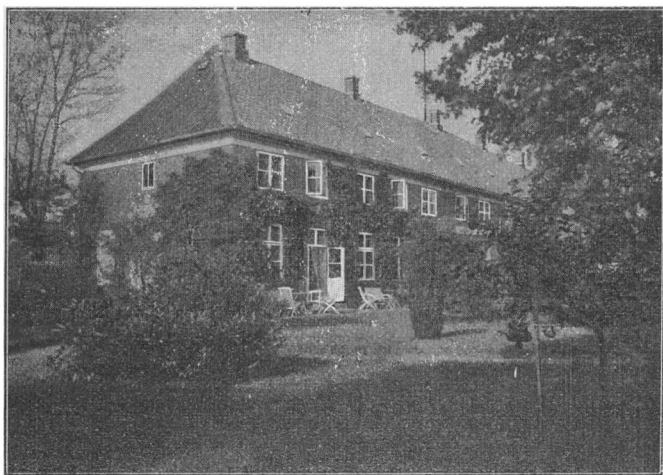

Fig. 2. Parti af Stiftamtsgaarden i Ribe, opført 1797.
Set fra Haven.

Elisabeth Lütken“. Endnu samme Efteraar, 17. Septbr., døde hans Hustru og blev begravet paa Kirkegaarden ved Domkirken. Men allerede Aaret efter, den 27. Juli 1798, ægtede han den enogtrediveaarige Johanne Caspare Rosenørn, Datter af den 1790 afdøde Gehejmekonferensraad og Overskænk Peter Rosenørn til Kat-holm. Dette Ægteskab var barnløst.

Ribe Bys Indbyggerantal var 1801 — og forresten

lige saa 1821 — omtrent 2000, hvoraf ca. 300 væsentlig ernærede sig ved Avlsbrug. Handelen var ikke betydelig, dels fordi Indsejlingen til Ribe var vanskelig, dels fordi Byen laa som en Enklave i Haderslev Amt, paa en halv Mils Afstand omgivet af privilegerede Landhøkere, Brænderier og Kroer. Dette sidstnævnte Forhold blev stadig paaklaget fra Byens Raad, de saakaldte eligerede Borgere, der ønskede, at Byen i saa Henseende maatte erholde de samme Begunstigelser som de andre jyske Købstæder. En god Illustration af disse Forhold har man i en Erklæring, som de eligerede Borgere under 20. Avgust 1805 afgav over en Forespørgsel fra Kancellipræsident Kaas om, hvad der maatte kunne gøres fra Statens Side for at ophjælpe Ribe. Erklæringen lyder saaledes¹: „Naar Ribe maa nyde Ret lige med andre danske eller holstenske Købstæder, vilde samme ufejlbarlig befordre Næringsvejenes Udvidelse her i Byen og meget befordre dens Opkomst, der nu er saa dybt nedsunken i den yderste Armod. Det tillades os at skildre Byen i dens Velstands Dage saavel som i dens nærværende usle Forfatning.

Ribe By var i det 12., 13., 14., 15. og 16. Seculo i saa florisante Tilstand med Handelen, da Borgerskabet efter Byens herlige Privilegier havde Rettighed til, formedelst de store Tjenester og Opofrelser, Borgerskabet altid var Kronen til Tjeneste med, naar samme udfordredes, dels fordi den var beliggende yderst i Jylland ind til det Holstenske og dels fordi den tit og ofte blev hjemsøgt af høje Vandfloder, der beskadigede dens Diger og Dæmninger, at handle frit overalt i Jylland, hvad enten det var hos Borger eller Bonde, og havde tillige det herlige Privilegium, som andre Købstæder endnu har, at ingen enten Sonden

¹ Protokol for Repræsentanterne af Ribe By deres førende Korrespondance. Indrettet 1799. Side 69—72.

eller Norden Ribe maatte Riber Borgere til Præjudice bruge nogen ulovlig Forprang eller Købmandsskab. I de Tider var her en stor Skibsfart, ikke alene af Byens egne Skibe, men endog af fremmede Nationers. Her i Byen var store Oplagshuse, hvor saavel indenlandske som udenlandske Varer bleve oplagte og herfra igen afsendte ikke alene til udenlandske Stæder, men overalt i Landet, ja endog til Flensborg og andre Købstæder i det Holstenske. Byen havde i det Tidsrum en meget betydelig Øxenhandel paa Holland op til det Holstenske, da her paa Rheden kunde ankomme aarlig 20 à 30, ja mere, Skibe fra Holland alene for at afhente Øxen. Kort, Riber By havde i de Tider en meget vidt udstrakt Handel i det hele, ikke alene med Landets egne Produkter at afsende til fremmede Nationer, men endog med udenlandske Varer, som herfra blev afsendt overalt i Jylland og til de holstenske Købstæder. — Vi har kortelig berørt, hvad Ribe i fordums Dage har været. Vi vil nu paa den anden Side kortelig berøre, hvad der har bevirket dens Ruin og hvad den nu er. Ribe er, som meldt, beliggende yderst i Jylland ind til det Holstenske. Dette har aarsaget, at den ved de idelige Krige i fordums Dage har lidt meget fremfor de andre Købstæder i Jylland, dels har den ved de store og ødelæggende Ildsvaader, som er overgaaet Byen, samt ved store Oversvømmelser af Vandfloder fra Vesterhavet og lidt meget, og endelig som den fornemste Aarsag til Ribe Bys Ruin er denne, at al Handel og Vandel er rent borte fra Byen og drives nu af Beboerne paa Fanø¹ og Sønderho samt af Bønderne rundt omkring Byen, hvor enhver Bonde, Præst og Herremand kan faa alle de Varer, de behøve, det

¹ Efter den Tids Sprogbrug er her ved „Fanø“ tænkt paa Nordby.

være sig til deres Husholdning, Gaards Redskaber, ja Bygnings Materialier med, og det langt lettere Køb end hos en Købmand i Ribe. Disse Beboere samt Høkere her rundt omkring Byen tager igen alt, hvad Bonden, Præsten og Herremanden har at sælge, og betale samme altid dyrere end Købmænd her i Byen kan betale, af Aarsag den sidste maa betale Told og Konsumtion af alle de Varer, han lader indføre og udføre; han maa som Købmand og Borger svare de kongelige Skatter og Tyngder, Riber By bliver paalagte at svare, af den Handel, han bruger; af alt dette svare Øboerne og Høkerne her omkring, der handler med alle Slags Varer ligesaafuldt som en Købmand i Ribe, intet, da alt, hvad de indføre i Landet, for det meste bliver indpraktiseret uden Told og Konsumtion, og ligeledes bliver det meste af alt, hvad Bønderne har at sælge, udpraktiseret af Landet, da det ikke er muligt for Toldbetjentene her paa den vestre Kyst at beoagte denne Told- og Konsumtionssvig, siden Øboerne har dertil indrettede smaa Fartøjer, der kan lægge an langs med Kysterne, hvor de vil, for at losse og lade slige Fartøjer. Som det gaar med Købmandsstanden, saaledes gaar det ogsaa med Brændevinsbrænderiet, hvilken Næringsvej for andre Købstæder er især en af de betydeligste. Men her er den Byen ganske betagen. Her paa Egnen findes tvende Brænderier anlagte, det ene paa Østerbygaard af S. T. Hr. Generalløjtnant v. Dyring, og det andet af en Bonde i Jels, navnlig Nis Kock. Udi ethvert af disse anlagte Brænderier bliver der brændt mere Brændevin, end der bliver brændt af alle Brændevinsbrændere i Ribe. Foruden disse tvende store, betydelige Brændevinsbrænderier findes rundt omkring Byen i enhver Landsby

1, 2 à 3 Brændevinsbrændere, som alle udsælge deres Brændevin i store og smaa Kvantiteter. Og til hvem udsælge disse Brændevinsbrændere deres Brændevin? Ikke til Bønderne her omkring Byen; thi disse brænde alle selv til egen Fornødenhed; men til vor usle By og ind ad Jylland, og kan udsælge samme til langt lettere Priser end en Borger i Ribe, da de første aldeles ingen Konsumption svare, betale alene en ringe og ubetydelig Forpagtningsafgift, den de igen faar betalt af Bønderne, fordi enhver maa brænde saa meget, han vil, til eget Brug. De sidste derimod maa svare Konsumption, kongelige og andre Byens Skatter og Tyngder. Altsaa er det ganske naturligt, at i Stedet for, at Brændevinsbrændere her i Byen ligesom i andre Købstæder skulde afsætte en Del til Landet af det Brændevin, de brænde, bliver der indpraktiseret til Byen Brændevin fra Landet baade i store og smaa Fustager, saa vel som ind i Jylland. Den store Øxenhandel, Byen havde i fordums Dage, er ligesom de øvrige Næringsveje borte fra Byen. Her i Byen er ikke en eneste Mand, der handler med Øxen, Heste eller Svin. Men derimod vrimler det af slige Handelsmænd rundt omkring Byen, som handler saavel med store som smaa Partier, ja, der findes de Bønder her omkring Byen, der udfører aarlig fra Jylland til de holstenske Markeder nogle Hundrede, ja Tusinde Øxen, Heste og Svin. Af dette saavel som foregaaende er let at slutte, at Handelen og Velstand bor paa Landet her omkring Byen, og Usselhed og Armod bor i Ribe. Den store Skibsfart, vi have meldt om, at Byen i fordums Dage havde, den er ligesom alle de andre Næringsveje væk og borte fra Byen, saa den paa nærværende Tid ikke ejer et eneste Fartøj uden alene 3 usle

Pramme, som Købmændene alene bruger her i Aaen til at pramme den Smule Trælast, de faa hjem fra Norge, fra Skibene, som losse i Skjøgum; thi nærmere kan Skibene ej komme Byen, som er ungefær 2 Mile herfra, siden Aaen af de mange store Oversvømmelser af Vandfloderne er for det meste tilstoppet og opfyldt med Sandbanker, i Stedet for at Skibene i fordums Dage gik lige ind til Byen. Derimod ejer Fanø og Sønderho Beboere 2 til 300 store og smaa Skibe og Fartøjer, af hvilke en Del fare paa Fragt udenlands, en Del af dem fare paa Fragt for Købmændene i Varde og Ringkøbing samt andre Købstæder i Landet, og andre fare paa Hamborg, Holland, England, Riga samt Norge for deres egne Beboere og derfra afhente alle Slags Varer, som de her og der, som meldt, forsyne Fastlandet med. Disse Øbeboere vare forhen ej andet end Fiskere, der solgte alle deres Fisk her til Byen og af Købmændene bleve bortsendte til Forhandling i Landet og udenlands, hvorimod disse Øboere bekom alt hos Købmanden her, som de behøvede i deres Husholdning og til deres Fiskeriredskaber. Denne Commerce er ganske ophørt. Øboerne forsende nu selv deres Fisk til Forhandling overalt i Landet og til udenlandske Steder, og derfra forsyner dem selv med alt, hvad de behøver. Ogsaa dette beviser fuldkommen Øboernes Velstand og Ribe Bys Armod. Saaledes er Riber By Tid efter anden fra dens forrige Velstand nedsunken til dens nærværende usle Forfatning. Den har vel Navn af Købstad, men i egentlig Forstand betragtet er den ej andet end en Landsby; thi dens fornemmeste Næringsvej er Avlings Bedrift. Men derimod ere Landsbyerne rundt omkring Ribe, samt Øerne(!) Fanø og Sønderho,

at anse som lutter Købstæder; thi deres Handel er fri; men Ribe Bys usle Handel derimod tvungen i alle Henseender og besværet med store Udgifter. Vi indsee altsaa ingen anden Redning for Byen, end at den forundes samme Privilegium, som den forhen har haft, og som enhver dansk Købstad har, nemlig at al Høkeri, Brændevins Brænderi, tilligemed al anden Handel, som præjudicerer Riber By, bliver afskaffet saavel Sønden som Norden Byen, og da vi ere fuldkommen overbeviste, at det bestandig har været vor højgunstige Magistrat saavel som vor høistformaaende Hr. Kammerherre og Stiftsbefalingsmand v. Moltke, Ridder, deres Ønske ved enhver Leilighed at se Byens Tarv og Bedste befordret, saa haabe vi og ydmygst og underdanigst ved denne Lejlighed, at de antage sig Byens usle Forfatning.“

Det er herefter forstaaeligt, at Byens Raad, da Moltke efter Kancelliets Anmodning i Begyndelsen af 1801 forlangte Oplysning om Ribe Borgervæbnings Tilstand, svarede¹: „at det omtrent er 40 Aar siden, at Ribe Borgere stode under Gevær, og at Grunden hertil er, at Ribe Købstad er den elendigste og fattigste under det danske Scepter, da al Handel og Næringsdrift er borte. Derfor kan Borgerne ikke have Lyst til at øve sig i det militære Fag. Enhvers Tid er kostbar i det usle Erhverv, han har, og Ribe Bys Borgere ere derfor for nærværende Tid ganske uskikkede til militær Tjeneste. Af Krigsarmatur haves intet undtagen en gammel Fane, som ligger paa Raadhuset. Ej heller formaar denne elendige og forarmede Bys Borgere at anskaffe sig saadant.“

Byen kunde dog ikke slippe saa let. Borgerkorpset

¹ De eligerede Borgeres Korrespondanceprotokol S. 28 29.

oprettedes og kom her som andetsteds til at bestaa af to Afdelinger, hvoraf den første, de virkelige Borgere (d. v. s. de, som havde Borgerskab), der ikke havde fyldt deres 50 Aar, skulde, naar det af Øvrigheden fordredes, bidrage til god Skik og Ordens Opretholdelse i Byen, medens den anden Afdeling var bestemt til at værne mod fjendtligt Overfald. Desuden oprettedes et Jægerkorps. Mandtalslisten over Borgervæbningen 1801 omfatter ialt 203 Mand. Da Efterretningen om Slaget paa Reden naaede til Ribe, lode flere unge Mennesker, deriblandt den senere Rektor ved Ribe Katedralskole P. N. Thorup, sig frivillig optage i det borgerlige Jægerkorps i Ribe og deltog i Øvelserne med Lyst¹. Til Kommandør for hele Korpset udnævnte Moltke, d. 22. Marts 1801 Kaptajn v. Mylford og til Løjtnanter Gæstgiver Peter Ramsing, Købmand Bjerum, Urmager Hans Peter Falck og Møller Jes Hansen. Kapt. v. Mylford døde d. 11. April 1802. Hans Lig blev ledsaget til Graven af hele Jægerkorpset og henbares af Underofficererne. Medens disse bar den afdøde ud af Huset, præsenterede Skarpskyttekorpset udenfor, hvor de blev staaende, indtil Liget var passeret, hvorefter de forud marcherede til Graven og der afgav tre Salver. Den 18. April samledes hele Korpset paa Eksercerpladsen, hvortil af Magistraten var bleven anvist en Del af den saakaldte „Hegelunds Mark“² Nordøst for Byen, for at vælge en ny Kommandør. Valget faldt paa Raadmand og Byfoged Lund, men da denne bad sig fritaget for Hvervet, valgtes Løjtnant og Urmager H. P. Falck. Efter Moltkes Ordre vedblev Kapt. Falck dog som hidtil tillige at være

¹ Thorup og Leth: „Peter Nicolai Thorups Levnet.“ S. 20.

² Se om denne Ribe Katedralskoles Program 1839. S. 48. Note 3.

Chef for Korpsets 3. Kompagni, der fremtidig blev betragtet som Livkompagniet, ligesom de Kompagnier ved de regulære Militærkorps, som kommanderedes af Bataillonschefen eller en Stabsofficer. Ved samme Kompagni udnævntes i den Anledning Borger Hans Wejse til Sekondløjtnant, medens Borger Johannes Godsch samtidig udnævntes til Sekondløjtnant og Adjutant. Falck beklædte Kommandørposten lige indtil 28. Juli 1829, da han 60 Aar gl. efter Ansøgning afskedigedes. Foruden de allerede nævnte Befalingsmænd ved Borgerkorpset kendes fra Moltkes Tid endnu følgende: Løjtnanterne Hans Hansen Müller og Jens Schultz samt Underofficererne Drejer Josef Kriegel, Tobaksspinder Vilh. Koch, Købmand Johnsen, Felbereder og Bukseskrædder Jakob Bøhm, Snedker Rasmus Nielsen, Greger Andersen, Beyer Pedersen, Smed Peder Jørgensen Kieldahl, Værtshusholder Th. Lützwow, Parykmager Beier.

Borgervæbningens Uniform var for Officerer og Underofficerer rød Kjole med gule Knapper og blaa Benklæder, og for Mandskabet grønne Trøjer og Benklæder.¹ Officererne bar Portepee (Felttegn) af Guld med indvirket grøn Silke. 1802 fik Officererne dog reglementerede gule Benklæder til Brug paa Manøverdage og til andre Højtideligheder. Idet Moltke meddeler Kapt. Falck dette, tilføjer han: „Men da det er nødvendigt, hvis Borgerskabet skal staa i Hæder hos den almindelige Mand — saaledes som det samme tilkommer —, at d'Hrr. Officerer selv anse deres Uniform for deres Hædersdragt og ikke ved Højtideligheder og offentlige Samkvem foretrække en afforet Kjole, eller ved Begravelser gaa i den i sig selv urime-

¹ Kopibog for Ribe Købstads bevæbnede Borgerkorps S. 17.

lige sorte Dragt eller Kappe, saa er jeg forvisset om, at der blandt d'Hrr. Officerer, som hidtil ikke maatte have anset sin Uniform med den Agtelse, samme tilkommer, herefter paa Hr. Kaptajnens Forestillinger desangaaende vil bære samme ved alle forefaldende Højtideligheder og offentlige Samkvem.¹

Sommeren 1802 havde Moltke Grund til at vente Kronprinsens Besøg i Ribe, og nu fik man travlt med at gøre Borgerkorpset præsentabelt. Dets Musikkorps: Pibere, Tamburer, Halvmaaneblæsere m. m. forøgedes med Stadsmusikant Schütz² med fire Mand. Ved Moltkes Initiativ foretoges Indsamling af frivillige Bidrag til Anskaffelse af Uniformer til disse samt til en ny Fane. Kronprinsen kom dog ikke dengang. Men Korpsets Anstrengelser har aabenbart baaret

¹ De forskellige Grader blandt Befalingsmændene betegnedes ved forskellige Skulderdistinktioner. Alle bar de flettet Epaulet. Underofficererne kun en enkelt, der for Korporaler havde en paa Siden nedhængende Kvast, for Sergenten to og for Kommandersergenten tre. Officererne, deriblandt Fændrikken, havde to Epauletter, hvorved der for Sekondløjtnanter var en Kvast, for Premierløjtnanter to og for Kaptajner tre Kvaster Sidstnævntes Epauletter var derhos forsynede med en Rosette af samme Slags som Stabs-officerernes i Armeen. — De her beskrevne Uniformer forandredes omtrent 1815 for Officerer og Underofficerer til grønne Kjoler og Benklæder, og 1831 for hele Korpset (Officerer, Underofficerer og Mandskab) til mørkeblaa Frakke og Benklæder med rød Krave og Opslag.

² I Riber Stifts Adresseavis af 22. April 1800 findes følgende Bekendtgørelse: „Undertegnede, der af Stiftets høje Øvrighed og Byens højædle og velvise Magistrat er antagen til Stadsmusikant for Ribe By og Amts-Musikant for Riberhus Amt, anser det for Pligt at anbefale mig hos Musikelskere med en Koncert Søndagen den 4. Maj i Hr. Groths Billardstue om Eftermiddagen Kl. 5 o. s. v.

Ribe, den 19 April 1800.

P. Schütz.“

god Frugt, idet Moltke d. 1. August 1802 efter en Præsentation i to Timer paa Eksercerpladsen som Bevis paa sin Tilfredshed lod hele Korpset beværte med Drikkevarer af forskellig Slags og gav dem fri for den Gang indtil videre.¹ Den nye Fane, der dog først blev færdig 1803, opbevares endnu den Dag i Dag paa Raadhuset i Ribe. Den er af grøn Silke, firdelt af et lyseblaat, rødkantet Kors. I Midten ses paa Forsiden Ribes Vaaben, og paa Bagsiden staar: „Ribe Borger Fane 1803“. Ved Dugens Hjørner er paasyt røde Flammetunger med Indskriften: „Indviet af W. Moltke. — Skænket af Borgere. — Mænd mig forsvare! — Fjenden mig frygte! —“ Fanestangens Spids er formet som Christian VII's Navnetræk.

Naar man ved Begyndelsen af 19. Aarhundrede fra Varde eller Kolding skulde til Ribe, maatte man lige udenfor Byen, ved Tved Aa, igennem en saakaldt Vejle i en Længde af 12 à 1400 Alen. Denne Vejle var saa at sige aldrig fri for Vand, der ofte gik helt op til Hestenes Bug og ind i Vognen, og ved Siden af Vejlen fandtes farlige, dybe og bløde Huller. Dette Forhold var til enhver Tid meget ubehageligt for Vejfarende, grumme besværligt for alle Byens Jordbrugere og til Skade for Byens Næring i det hele taget; men især om Vinteren, naar der var baade Is, Sne og Vand, var Vejlen ofte umulig at passere. En udmærket Illustration af dens Tilstand 1789 haves i følgende Brev fra daværende Sognepræst i Jernved, Niels Lindberg²

¹ Kopibog for Riber Købstads bevæbnede Borgerkorps. S. 17.

² N. Lindberg var født 1759 i Ribe, hvor hans Fader Clemens Nielsen var Borger; 1781—87 var han Kollega (Lærer) ved Ribe Katedralskole, siden Vicepastor i Jernved ved Ribe og 1793—1830 resid. Kapellan ved Ribe Domkirke og Sognepræst i Sem.

til Apoteker Eilschou i Ribe.¹ „Deres Velædelhed forlanger at vide noget om den fortrædelige Affære, jeg havde i Riber Nør-Vejle den 27. Januarii, og her har De en kort Efterretning. Jeg kunde ej rumme Kornet paa mit Loft, altsaa blev jeg nødsaget til at sælge det saa tidlig, og da Tøvejret begyndte, ilede jeg med sammes Levering. Den 25. og 26. Januarii sendte jeg Bud til Ribe for at erfare, om Vejlen kunde passeres, og Budet svarede ja. Jeg rejste da den 27. om Morgenen tidlig med 23 Vogne, som førte 56 Tønder Rug, 14 Tønder Byg til Ribe. Undervejs talte jeg med H. Sørensen, som lod, Vejlen kunde passeres, og ved Vejlen traf jeg en, som færgede Folk over i en ussel Fiskerbaad. Han gav mig den Efterretning, at jeg kunde køre over, hvis Isen vilde bære i Bunden. Jeg besluttede da at prøve min Lykke med de 11 Vogne, som vare med mig. Jeg kørte foran, eftersom min Vogn var størst, men da jeg kom ned mod den saakaldte Nybro, gik Vandet op i Vognen. Jeg vilde vende, men til venstre laa Sten, til højre Vejlstriblerne. Jeg frygtede for at vælte, og maatte dog prøve det. Jeg vendte til højre og havde nær væltet. Jeg maatte altsaa blive i Turen, og inden jeg naede Nybro, gik Vandet for ind og bag ud af min Vogn. Da jeg var kommen op paa Nybroen, troede jeg i min Enfoldighed, at jeg var i Havn, men jeg maatte erfare, at det nye Fyrrebolværk stod kun for Stads, og at Vejfarende skulde søle igennem nedenfor. Jeg maatte da søle igennem Hullerne, og mit vaade Korn blev endnu mere vaadt. Endnu var 12 Vogne paa hin

¹ Eilschou: „Oplysning om en mærkværdig Tvistighed i Ribe imellem den daværende Stiftamtmand nu Óver-Præsident i Kbh. Hr. Kammerherre Urne og Apoteker Eilschou sammesteds.“ S. 157 f. f.

Side med 36 Tønder Korn, og da Færgemanden tilbød ved Hjælp af Holmbaaden og et Par Mand at fæрге mig det over, blev jeg glad og bad ham, at han vilde stræbe. Han trak paa Skuldrene og svarede, jeg maatte først skaffe ham Holmbaaden af Kæmner Kock. Jeg løb altsaa til ham; men i Stedet for at føje nogen Anstalt, viste han mig til Holm-Manden, og da jeg kom til ham, fik jeg det Svar, at han ej kunde faa Baaden over Strømmen, og altsaa var i den hele velindrettede By, efterat man havde rendt fra en til den anden, ingen Hjælp for vejfarende Folk. Bønderne vare imidlertid blevne kede af at holde, de 10 kørte ind, og 2 lagde deres Læs ind til Sr. H. Ibsen paa Lundgaard. Følgerne af alt var, at jeg, uagtet al anvendt Forsigtighed, fik 14 Tønder Korn vaad, som bleve kasserede, og de 10 kunde endnu ikke den 4. Marts antages, uagtet min redelige Ven Hr. Købmand Jep Lyhne havde ladet det bestandig i det ringeste kaste 2 Gange om Ugen.

Dersom nogen skulde være, som vilde vove at sige, at denne Beretning skulde være ringeste Usandhed, da, naar mig ikke derved foraarsages for stor Bekostning, forbinder jeg mig til at bevise det. Dersom De derimod forlanger at vide mine Tanker derom, da ere de kortelig disse: Jeg anser det for en Skændsel, at en Købstadvej, Postvej, Tingvej, Møllevej er saa slet, da der fra Ribe af ere komne saa mange Anordninger om Landevejenes Istandsættelse, som grunde sig paa kongelige Forordninger og Reskripter. Jeg anser det for en Skam, at Bønderne og Landboerne skal til Ribe for at søge Amthuset, Amtstuen, Posthuset, Læger, Jordemødre, Medikamenter, og at Vejlen kan forbyde dem at komme der. Jeg anser det for

Synd, at Mennesker skal Morgen, Middag og Aften vade ud, eller i det ringeste ej kan komme tør ud eller ind for Vejle's Skyld. Jeg anser det og for Ubarmhjertighed, at Trældyrene plages saa uskaansom i Vejle, og jeg er ej langt fra at tænke paa den grummes Barmhjertighed. Meget mere kunde siges, og siges med Føje, mod denne slemme Vejle, men jeg sparer det til en anden Gang, da, hvis det forlanges, skal jeg ved Trykken lade det forelægge Publici Dom, og dersom De bringer os ved Deres Bestræbelse en god Vase over Vejle, da vil De derved fortjene Dem Tak, endog af en sildig Efterslægt, og er jeg allerede overbevist om, at den hæderlige og velvise Magistrat, saasnart Sagen bliver ret forestillet, er beredt til at opfylde Deres, som og alle Deres Medborgeres og hver Landbos Ønske. Thi de ved jo Forordningerne, de have jo Evne, og de ere bekendte for at fremme det, som sigter til Byens Vel; i det mindste vil jeg haabe Vejle's Istandsættelse. Jernved Præstegaard, den 6. Marts 1789. N. Lindberg.“ I Efteraaret 1792 var det hændt, at 116 Bøndervogne fra et af Godserne i Riberhus Amt, der skulde levere Furage til en af de to Husareskadroner, der var indkvarterede i Ribe i Anledning af Kvægsygen, i 3 à 4 Døgn maatte holde paa aaben Mark i Regn og Storm, fordi de ikke kunde komme igennem Vejle.¹

Selvfølgelig var Byens Indvaanere meget utilfredse med denne Tilstand, og de havde ogsaa allerede 1776 andraget om, at der i Stedet for denne Vejle maatte blive anlagt en ordentlig Vej med Vase og Bro. 1780 var Sagen lige ved at blive ordnet efter Ønske, men saa indtraf Kvægsygen i Ribe, der i den Anled-

¹ Eilschou S. 6-7.

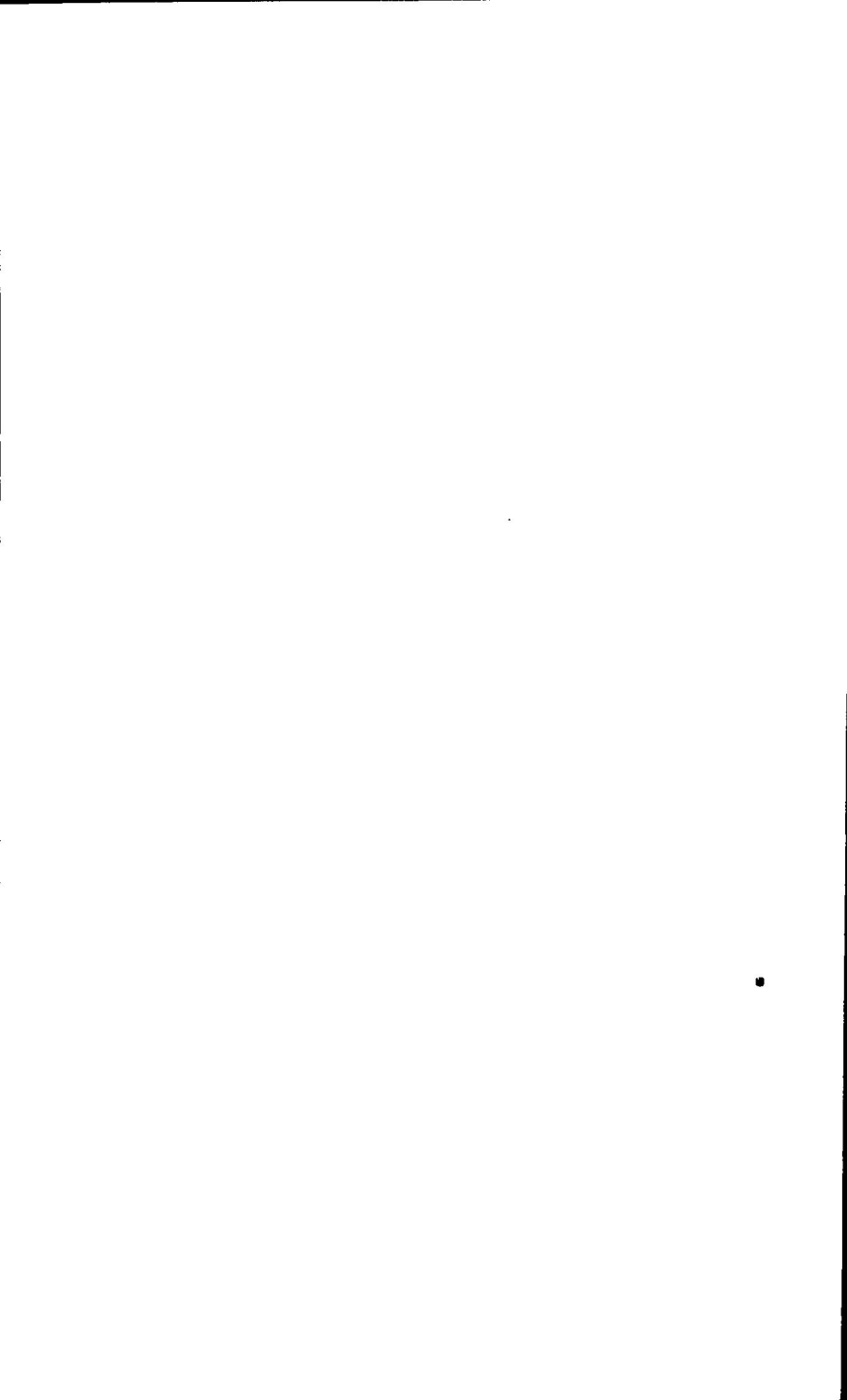
ning blev afspærret ved militær Kordon langs Kongeaaen. Derved gjordes det umuligt for Bønderne Nord for Kordonen at forrette de dem paalagte Kørsler til Vejanlægget, som derfor indtil videre maatte stilles i Bero.

Naar man nu Nord fra var passeret dette vanskelige Sted og kørt igennem Forstaden — Bredegaden,¹ nuværende Saltgade —, kom man til Ribe Nørreport, som jo laa ud for Ydermøllen tværs over Gaden, og hvor Toldbetjenten foretog Eftersyn af ens medbragte Sager.

Syd fra kom man til Ribe enten ad Haderslev-Vejen eller, navnlig fra det Slesvigske, igennem den saakaldte Sønderportsvejle, der ligesom Vejlen udenfor Nørreport kunde være meget ubehagelig for kørende og ridende, medens der for gaaende dog var en Spange ved Siden af. Vilde man Syd fra undgaa Sønderportsvejle, maatte man køre om ad Lustrup og saa følge Haderslev-Landevej ind til Ribe. Da den nuværende Bro ved Forlængelsen af Hundegade ikke fandtes paa den Tid, her er Tale om, var Sønderport den eneste Indgang til Byen Syd fra. Ogsaa

¹ 1839 kunde man paa Hushjørnerne af Saltgade endnu opdage Spor af Navnet Bredegade Ribe Katedralskoles Indbydelsesskrift til den off. Eksamen 1839. S. 30.

² I Anledning af, at flere havde besværet sig over, at Nørreports Portbuer var for lave, og at Vogne, som var stærkt belæssede, desaaarsag ikke kunde passere Porten, blev 19. Juni 1842 af Magistraten og Borgerrepræsentationen besluttet, at der skulde gives Buerne en passende Forandring for at afhjælpe denne Hindring, og at Bjælkeværket i fornødent Fald skulde hæves. Da der saa samme Efteraar skulde gøres Forandring ved Broen ved Ydermøllen, efterat den nye Landevej mod Nord var bleven anlagt, vedtog Magistraten og Borgerrepræsentationen d. 30. Decbr. 1842 at nedrive Nørreport.

Kammerherre, Stiftamtmand W. J. A. MOLTKE.

Efter et Forfatteren tilhørende Maleri.

*Bagpaa dette staar med samtidig Haand:
„Foranstaaende Afbildning af WERNER JASPER
ANDREAS MOLTKE, Kammerherre, Storkors af
Dannebrog, Stiftsbefalingsmand over Ribe Stift,
Amtmand over Ribe Amt, Patron og Ejer af Andst
og Gjesten Kirker, bestemte Venskabet for mit Oye
den 18. December 1808. — Junghans, Consistorial-
raad, Sognepræst i Andst og Gjesten.“*

her blev man underkastet Eftersyn af Toldbetjente. Man kunde dengang overhovedet kun komme ind i Byen enten igennem Sønderport¹ eller Nørreport, naar man da ikke kom sejlende. Men ogsaa her mødte man en Hindring, idet der lige til 1814 for Konsumtionsafgiftens Skyld var anbragt en Bom ved Indløbet Vest for Skibbroen.

Moltke satte nu noget ind paa at faa disse Forhold forandrede, og en ny Vej med Vase og Bro over Tved Aa anlagdes over Guldsmed Bytzous Øster Madeskifte Nr. 79, omtrent paa det Sted, hvor nu det første Jernbanevogterhus ligger imellem Ribe og Farup, og saa mod Nordvest — ligesom nu Gangstien, den saakaldte „grønne Vej“ — op til det Punkt, hvor Varde—Kolding Vej nu gaar ind i Plantagen, som dengang laa her som fælles Græsgang for Nørreports Fjerding. Man kørte altsaa ud af Ribe Bredegade, derpaa mod Øst ad den Vej, der nu gaar Syd for Slagtehuset, over den nye Bro og Vej og saa til Varde videre Vest om og til Kolding Øst om, hvad der nu er Plantage.

Vejanlægget, der paabegyndtes 1800, fuldendtes 1802. Vejens eller Vasens Længde var 1065 Alen og dens Bredde 18 à 20 Alen. I dens søndre Ende og paa dens vestre Side var af hugne Sten opført et Stenbolværk, som var 275 Alen langt og $1\frac{1}{4}$ Alen højt. Dette Bolværk var fornødent, da Vand og Bølger dér havde mest Magt. Den øvrige Del af Vasen var paa begge Sider bleven forsynet med Grøfter og op-

¹ Da Sønderports Bygning 1800 trængte til en Hovedistandsættelse, vedtog Magistraten og de eligerede Borgere at nedrive den. I Stedet derfor sattes to Stenpiller med en Laage. Portneren fik Bolig lige ved Siden af, Vest for Laagen.

satte Græstørv langs med Kanten. Havfloden maatte blive overordentlig høj, dersom den nu skulde forhindre Folk i at kunne [komme til og fra Byen. Til Vejens Fyldning medgik 42,180 Læs Sand, Grus og

Fig. 3. Moltkes Æresstøtte ved Ribe.

Grøntørv samt 422 Læs Sten. Den hele Kørsel skete frivillig og uden Betaling, hvorved Byens Kasse sparede 2 à 3000 Rdlr. Ved den søndre Ende af Vejen opførtes over Aaen en Bro, som var 48 Alen lang og 6 Alen bred og kostede 1429 Rdlr. 88 Sk.¹ For Vejens fremtidige Vedligeholdelse forelagde Moltke Kancelliet et Reglement, som fik kongelig Stadfæstelse.²

¹ Iversens fynske Avis Nr. 12 for 1808.

² Reskript 16. Juli 1802.

Byens Indbyggere, som i høj Grad paaskønnede Vej- og Broanlægget, rejste ved dettes Begyndelse i Syd, altsaa der, hvor nu den lille Granplantning er ved det omtalte Vogterhus, en henved 5 Alen høj Mindestøtte (Fig. 3) til Moltke's Ære¹ med Indskriften: „W. I. A.

¹ I Liber daticus for Malt Sogn, Ribe Amt, har Pastor Sveistrup i 1813 skrevet en Beretning om Præstegaardens Bygninger, dens Hartkorn og Jorder saaledes, som de var i Slutningen af det Aar. Ved Omtalen af Bygningerne slutter han saa med følgende Udtalelse: „Kaldets Indkomster ere nu ved den med Beboerne afsluttede Tiendeforening under Stiftamtmand Moltke og afgangne Provst Haar, da Sognepræst for Vejen og Læborg, saa meget forringede, at det aldrig vil blive nogen Mand i dette Embede muligt at have nødtørftigt Udkomme. Kammerherre Moltke for hvem en Æresstøtte rejstes ved Ribe, fortjente med al Rette en Skamstøtte til evig Skændsel af saa mangen stakkels Præstemand, hvoraf der findes mange, som har grundet Aarsag til at forbande ham, fordi han ved sin uretfærdige Daad berøvede dem de forresten smaa Indkomster, hvoraf de kunne have haft nogenlunde nødtørftig Underholdning. Som Følge heraf vil Præstegaardens Bygninger stedse mere forfalde, fordi der haves for lidet til at leve af og altsaa intet til at anvende paa Bygningen.“ Hvad der har foranlediget Sveistrup til denne aabenbart ganske ubegrundede, strenge Omtale af Moltke, er ikke godt at vide. Den strider ganske imod Indholdet af Kancelliets Skrivelse af 22. Maj 1802 (Fogtmanns Reskriptsamling VI. 592-93), hvori det meddeles Moltke, at Kongen, hvem der af Kancelliet er bleven forelagt Beretning om Fremgangen med Tiendeforeninger i Danmark, i den Anledning lader Moltke, der fortrinligen har bidraget til denne Sags Fremme, tilkendegive sit allerhøjeste Bifald med hans udviste Nidkærlighed og heldige Bestræbelser med at slutte Tiendeforeninger. I Beretningen om Embedets Beskaffenhed i Anledning af Kaldsledighed 1902 (Minist. Tid. B. 1902 S. 168) anføres om Præstegaarden, at den er bygget for ca. 32 Aar siden og at Stuehuset, hvortil der er en stor og smuk Have, er rummeligt og skifertækket.

Moltke sattes denne Støtte af det erkendtlige Ribe. 1802.“ Da Moltke d. 20. Oktober 1802 fra en flere Dages Tjenesterejse kom kørende hjem ad den nye Vej, modtoges han, ganske uventet for ham, paa festlig Maade. Ved den nye Bro, Nord for den under hans Fraværelse rejste Støtte, stod Magistraten og flere af Byens Embedsmænd, og Borgmester Balle holdt en Tale, som Moltke — som Beretningen lyder¹ — „rørt og beskedentlig“ besvarede. Borgerkorpset paraderede med Musik og flyvende Faner paa begge Sider af Vejen op til Støtten, og nu gik Toget med klingende Spil ind til Byens Torv. Aftenen tilbragte Stiftamtmanden i Selskab med Byens Magistrat, andre Embedsmænd og Borgerofficererne hos Gæstgiver, Borgerløjtnant Peder Ramsing, det nuværende Greisens Hotel paa Torvet ved Siden af Porsborg. Den følgende Dag sendte Moltke Borgerkaptajn Falck følgende Brev: „Da jeg har erfaret, at de borgerlige militære Korps ikke paa Hr. Kaptajns Ordre men frivillig paa den blotte Underretning om, hvad der skulde ske, indfandt dem i Gaar for at forøge den Højtidelighed, hvormed man værdigede at hædre mig, om hvilket jeg paa Stedet ikke kunde være underrettet, saa skylder jeg hver enkelt Mand, som mødte med sine Vaaben, den inderligste Erkendtlighed for det umiskendelige Bevis, han derved gav mig paa sin Hengivenhed for min Person. Jeg anmoder altsaa Hr. Kaptajnen tjenstlig om, at De igennem d'Hrr. Officerer vilde lade de respektive Vedkommende saavel Underofficerer som de bevæbnede Mænd dette mit taknemmelighedsfulde Sindelag tilkendegive. Og De, min Hr. Kaptajn, med samtlige Herrer Officerer, som

¹ Riber Stifts Adresse-Avis. 29. Oktober 1802.

jeg alt forhen med den mest udmærkede Agtelse og Venskab var hengiven, skylder jeg en dyb Forbindtlighed for den Opmærksomhed, De ligeledes bærede mig med i Gaar. Dette bevidnes med den mest levende Erkendtlighed af Deres alles saa ganske hengivne Moltke.“

Først 1840, da den nuværende Landevej mellem Ribe og det saakaldte „Trojelsknæ“,¹ Nord for Plantagen, hvor Vejen deler sig til Varde og til Kolding, anlagdes, flyttedes Mindestøtten ud til den uheldige Plads i Plantagen, hvor den nu staar skjult. Forøvrigt er det jo rigtigt nok, at den er sat i Plantagen, da denne ogsaa skyldes Moltke, et Værk, som Nutiden, mere end Datiden nyder Gavn af.

Ved den nordre Ende af den nye Vej lod Moltke nemlig samtidig med dennes Anlæg plante 4000 Fyrretræer, som af Gartner Peder Svedenborg i Foraaret 1802 hentedes fra Løverodde ved Kolding Fjord. Der findes endnu i Ribe Folk, som af deres Forældre har hørt, at Moltke, lige til han forlod Ribe, var en flittig Arbejder i Plantagen og selv deltog i Plantningen. Naar saa hans Middagstid kom, kørte han ofte hjem med hvilkensomhelst Arbejds- eller anden Vogn, han kunde faa Plads paa.²

¹ Om denne Betegnelse oplyser ældre Folk i Ribe følgende: Den Vejofficer, som forestod Anlægget af de nuværende Landeveje fra Ribe til Varde og Kolding, hed Trojel. Beboerne ønskede Vejen til Varde ført i mere vestlig Retning, men Trojel hævdede, at det vilde blive billigere at føre den saa langt som muligt i samme Retning som Landevejen til Kolding og saa derfra ved en brat Drejning føre den mod Nord til Varde.

² 1839 foreslog Hübertz, S. Müller, S. Nissen og C. Hyphoff Kommunalbestyrelsen at betro dem ved egne og flere unge Menne-

Til Vejanlægget kom der endnu et lille Efterspil. I „Iversens fynske Avis“ stod der 1808 en Beskrivelse af Anlægget. Det blev betegnet som et patriotisk Værk, værdigt til offentlig Omtale. Apoteker A. M. Eilschou, der var en noget stridbar Mand og ikke tilfreds med Vejens Retning, skrev straks i „Ribe Stifts Adresse Avis“ et skrappt Svar til den fynske Avis. I Anledning heraf anlagde Moltke, Borgmester Lund og Raadmand Simonsen Injuriesøgemaal imod Apotekeren. Ved Dommen mortificeredes Eilschous upassende og utilbørlige Udtalelser, og han idømtes en Bøde af 50 Rdlr. samt alle Sagens Omkostninger.

Ogsaa Forholdene ved Sønderports Vejle fik Moltke forbedrede, idet han formaaede Byens Raad til at anbringe en Kørebro.

Ogsaa paa anden Maade kom de vejfarende til at skyldte Moltke Tak. Han var 1805 bleven opmærksom paa, at disse med Posten mellem Ribe og Varde og mellem Ribe og Tønder maatte betale Kørepenge for 8 Mil, uagtet der til Varde kun var $5\frac{1}{4}$ og til Tønder kun $6\frac{1}{2}$ Mil; til Gredstedbro betaltes for 2 Mil, medens der kun var højst $1\frac{1}{4}$ Mil. Moltke fik ved Henvendelse til det kgl. Generalpostamt gennemført, at der, for at de rejsende selv kunde føre Kontrol med

skers Hjælp at foretage og lade udføre en Del Arbejder sigtende til Plantagernes Forskønnelse med forbedrede Anlæg, Plantning af Træer m. m., alt uden at være Kommunalbestyrelsen underordnede med deres Plans Udførelse. Kommunalbestyrelsen tog ikke alene imod dette Tilbud, men tilsagde ogsaa et Bidrag af 10 Rdlr. af Byens Kasse dertil samt at lade besørge udført alt fornødent Arbejde med Hegns Vedligeholdelse, Broers Istandsættelse og Kørsel af Sand m. m.

Vejlængden, for hver $\frac{1}{4}$ Mil opkastedes en lille Jordhøj, og derpaa sattes en Kampesten.¹

Da Regeringen 1803 ønskede oprettet Amts-Forbedrings- og Tvangs-Arbejdshuse, indledede Moltke Forhandling med Ribe Bys Magistrat og eligerede Borgere om Tilvejebringelsen af en saadan Anstalt i Ribe. Man enedes da om at foreslaa, at Raadhuset omdannedes dertil, imod at der uden Udgift for Byen skaffedes et nyt grundmuret Raadhus andetsteds. Pladsen i det daværende, der tillige var Tinghus og Sprøjtehus, var saa indskrænket, at Brandvæsenets Vandkar „til ikke liden Vansir“ — som de eligerede Borgere beskedent udtaler i deres Erklæring om Sagen — maatte staa i disse Mænds Forsamlingssal. Til Byggeplads for det nye Raadhus tænkte man sig erhvervet Henrik Snedkers Hus Nr. 141, Købmand Benjamin Madsens Ejendom Nr. 142 og 143 samt Skoleholder Brasens Hus Nr. 144, alle liggende i Sønderportsgade lige Vest for Puggaardsgade. Kanceliet var dog ikke stemt for at benytte Raadhuset, hvorimod det fandt de nævnte Ejendomme i Sønderportsgade vel egnede til Opførelse af et Forbedringshus. Hele Planen maatte imidlertid opgives, da Statskassen paa Grund af de voksende Krigsbyrder nu savnede Midler til dens Gennemførelse.

Begravelser i Ribe foregik i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede dels i Domkirken, dels paa Kirkegaarden Nord og Vest for denne, dels i Omgangen, der indtil 1843 strakte sig helt over til Kirken, dels i Lindegaarden, Pladsen Syd for Kirken, hvor der nu

¹ Generalpostamtets Promemorier af 5. Januar og 22. Oktober 1805 og 11. Febr. 1806 til Ribe Stiftamtmand. Fogtmanns Reskriptsamling.

ogsaa igen er plantet en Lind. 1805 udkom der imidlertid en Forordning, der forbød Begravelser i Kirker, og samtidig paabød, at der i enhver Købstad skulde tilvejebringes en Kirkegaard udenfor Byen. I det Øjemed erhvervedes efter Forslag af Moltke og Biskop Middelboe den St. Catharine Kirke tilhørende saakaldte „Lisbeth Doktors Toft“,¹ og her anlagdes Byens nuværende Kirkegaard, der indviedes 1807.² Samtiden var dog ikke helt tilfreds med den, idet man nemlig frygtede for, at den skulde være for fugtig, og at Træer ikke vilde kunne trives der. For at berøve Folk noget af deres Frygt, lod Moltke sin for 10 Aar siden afdøde Hustrus Lig flytte fra Domkirken og nedsænke paa den nye Kirkegaard. Herom vidner den ofte citerede, for Datiden karakteristiske Indskrift, som findes paa hendes Gravsten, der var den første paa den nye Kirkegaard: „Fra mørke Grav i Templets Skygge henførtes efter 10 Aars Hvile til dette lysere Hvilested Asken af den forklarede Elisabeth, W. J. A. Moltkes ømme Ægtefælle, hans Børns hulde Moder, Graziernes Fortrolige, Dydens varme Veninde. Maj 1807.“

Domkirken og dens Omgivelser saa dengang adskillig anderledes ud end nu. Torvet var langt mindre. Der laa (Fig. 4) en Række Bygninger i Flugt med Raadhuset næsten lige hen til Domkirkens Apsis. Dertil sluttede sig i Øst, Nord og Vest, helt hen til den gamle Bispegaard i Skolegade, en Ringmur udenom Begravelsespladsen omkring Kirken, saaledes at der

¹ „Lisbeth Doktor“ betyder Jomfru Elisabeth Omeis, Datter af Doktor Omeis, der i Slutningen af det 17 Aarh. ejede og beboede et Hus i Storegade, umiddelbart op til Møllestrømmen. Ribe Katedralskoles Program 1839. S. 13. Note 2.

² Dette Aarstal findes endnu den Dag i Dag paa de to Kors, som pryder Indgangen.

udenom denne Ringmur fra Grønnegade til Grydergade kun var en smal Passage, den saakaldte Bød-

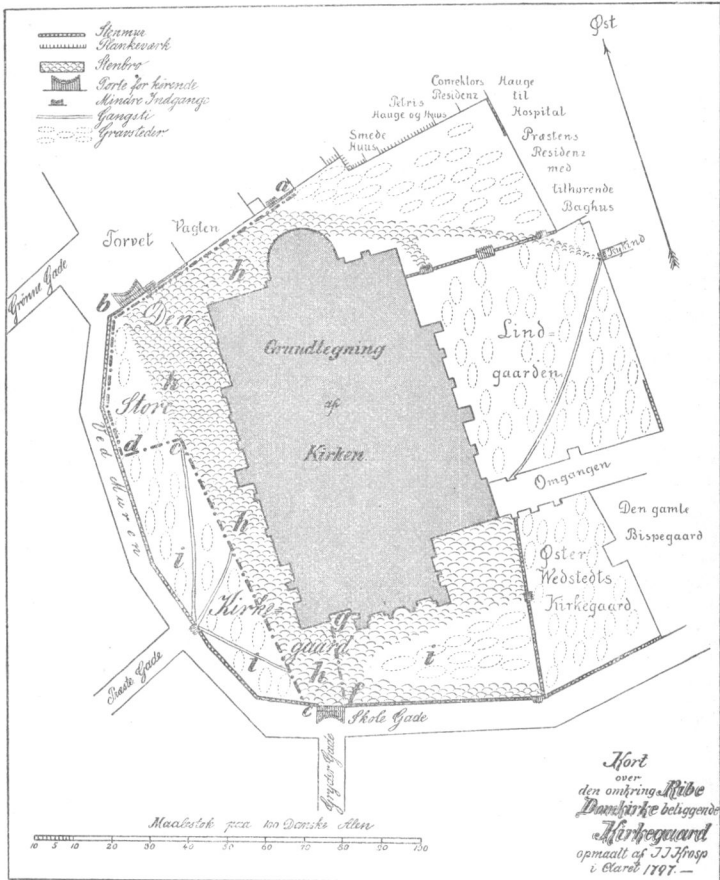

Fig. 4. Grundrids af Ribe Domkirke og Omgivelser 1797.

delgade eller „Ved Muren“. I Ringmuren var der 5 Indgange, hvoraf to, en i den nordre Ende af Østmuren — ved Grønnegade — og en lige ud for Grydergade, var Stakitporte til at køre igennem, medens

de tre andre, en lige Øst for Apsis, en ved Siden af Stakitporten ved Grønnegade og en lige ud for Præstegade udelukkende var for gaaende. Byen havde dengang ofte Garnison, og dennes Vagtløkkale var ud mod Torvet, lige for Kirkens østlige Ende, bygget ind i Ringmuren. Katedralskolen¹ laa paa Hjørnet af Skolegade og Grydergade, hvor Bygningen nu betegnes ved en indmuret Mindetavle over Skolens navnkundigste Disciple. Det nuværende Arresthus var Residens for den saakaldte Hospitals- og Froprædike-Præst, indtil dette Embede 1806 nedlagdes, og Bygningen indtil videre overdroges til Skole i Domsognet.²

Da der nu fra 1807 af — som ovenfor bemærket — ikke mere var Brug for Kirkegaarden omkring Domkirken til Begravelser, tilskrev Moltke under 13. Marts 1809 Magistraten i Ribe saaledes: „Da Domkirkegaarden ikke bruges mere til Begravelsessted, saa er Stiftet villigt til at afstaa en Del deraf til Byen for dermed at gøre Torvet større, som højliggen trænger dertil, hvis Vagthuset ved samme Lejlighed kunde flyttes til et andet Sted, da det kun staa til Vansir for den skønne Kirke, der bør staa uskjult, og tillige indskrænker Torvet, og da man attraar at borttage Muren i den Strækning, som paa den herved gaaende Grundtegning er betegnet med a—b—d, saafremt Vagthuset igen kan blive flyttet og opsat paa Linien c—d, saa udbeder jeg mig derover S. T. Magistratens

¹ Professor Lorens Hansen var Rektor 1782—1818.

² Herom siges i Reskript af 30. April 1806 (trykt i Fogtmanns Saml.): „at Hospitalspræstens Residens indtil videre overdrages Skolelæreren ved Domkirkens Sogn i Ribe, da denne Bygning tilhører Domkirken og ligger meget bekvemt til et Skolehus.“ I Bygningen indrettedes 2 Skolestuer, et Værelse for en Underlærer og Bolig for en Overlærer, jfr. Reskript af 20. Juni 1806.

gode Betænkning, forinden Stiftet afgiver nogen Resolution i denne Sag. Jeg maa tillige bemærke, at jeg meget ønsker, Forandringen maatte iværksættes i dette Foraar, da man ingen Indkvartering venter, og denne mulig en anden Tid kunde indtræffe, hvorved Sagen vilde standse. Endelig vilde man og fra Punktet c til e lade opsætte et Stakit, for derved at aabne Passagen fra Torvet forbi Kirken lige til Grydergade, hvorover ogsaa behagelig Betænkning udbedes med Tegningen tilbage“. De eligerede Borgere, hvis Erklæring Magistraten i den Anledning indhentede, udtalte under 21. s. M. følgende: „Den af Hr. Kammerherre Moltke lagte Plan til Torvets Udvidelse, ligesom og Passagens Aabning fra Torvet lige til Grydergaden bifaldes ganske af os, og ønskeligt var det, at ved denne gode Lejlighed Amtsforvalterens paa Torvet liggende Have ogsaa kunde erholdes til Torvet, hvorfor ham muligt kunde gives Vederlag paa Kirkegaarden eller andet bekvemt Sted. Ligesaa var det og meget ønskeligt, at Vagthuset, siden det skal flyttes og paa ny opbygges, da maatte faa en forbedret og nu brugelig Indretning, da det er at befrygte, at hvis det opføres i den Form, det nu har, det ved forefaldende fast Indkvartering vilde foraarsage en ny Udgift for Byens Kasse i sin Tid at give det en bedre Indretning.“¹ Da Magistraten sluttede sig til de eligerede Borgeres Udtalelse, vedtog Stiftsøvrigheden Gennemførelsen af Moltke's Plan.

Man nedrev nu den østlige, nordlige og noget af

¹ De eligerede Borgeres Korrespondance Protokol, paabegyndt 1799, S. 90.

den vestlige Ringmur¹ omkring Domkirkegaarden og udvidede Torvet. Ogsaa Vagten nedreves, og en ny Vagtbygning opførtes Nord for Domkirken, hvor iøvrigt den tidligere Kirkegaard anvendtes til yderligere Udvidelse af Torvet, til Haveplads og til Legeplads for Katedralskolen. Det øvrige af den vestlige Kirkegaard beholdt sin Mur og indrettedes til Have, og en af Ringmurens Stakitporte med sine murede Piller anbragtes lige for Kirkens vestlige Indgang. „Lindegaarden“ overlodes den umiddelbart derved liggende Borgerskole til Lege- og Gymnastikplads, og Klatretovene anbragtes i det store Lindetræ, som stod i Midten.² Paa den øvrige Del af Kirkegaarden Sydvest for Koret fik Overlæreren for Borgerskolen en Have, og der var tillige en Gennemgang fra Strædet „Ryk-ind“ til Torvet. Kirken selv var udenpaa over det hele overmalet med en graasort Farve. Marie-Taarnet

¹ De største Sten af den nedbrudte Ringmur omkring Domkirken blev solgte til det mathurinske Legats Bestyrere og benyttedes til Indhegning af Slotsblegdammen.

² Ribe Katedralskoles Indbydelsesskrift til Examen 1831 S. 26, Note, skriver Adjunkt P. T. Hansen: „Det nuværende Lindetræ skal tilligemed sin Mage, der i min Ungdom stod ved Siden deraf, men blev forknyttet i Væksten og derfor borttaget, være plantet for 70 til 80 Aar siden . . . I Skolens Eksemplar af Rip. Cimbr. er anført af Grønlund efter gammelt Manuskript: „Aar 1573 den 14. Novbr. blev nedhugget den skønne Lind, som stod i Lindegaarden hos Domkirken, som overbredde den ganske Lindegaard.“ — Johan Monrad (1638—92) omtaler i sin Selvbiografi (udgivet af S. Birket Smith S. 12) „den store, dejlige Lind“, der i hans Barn-dom stod i Lindegaarden. 1821 vilde Stiftsøvrigheden fratage Borgerskolen Lindegaarden som Legeplads for Skolen, da Drengene slog saa mange Kirkeruder i Stykker; men saa tilbød de eligerede Borgere at lade Byens Kasse betale alle de Ruder, som Skolebørnene slog itu.

var nedbrudt. I Kirkens Indre fandtes Pulpiturer, Orgelet var anbragt paa fire Træpiller i Østenden af Hovedskibet, tværs over dette lige foran Korets Begyndelse, Prædikestolen paa den midterste Pille paa Hovedskibets Nordside, og Døbefonten stod umiddelbart indenfor Kirkens vestre Indgang, paa dennes nordre Side. Kathoveddøren var paa Grund af Kulde og Træk bleven tilmuret og „Kathovedet“ anbragt ude paa Muren. Den vestlige Hovedindgang benyttedes kun ved særlige Lejligheder, medens iøvrigt Norddøren var den almindelige Indgang. I Domkirken opbevarede den saakaldte „Munkedragt“, som Terpager (f. 1654, død 1738) beskriver som meget prægtig.¹ En senere Historiker skriver derom²: „Jeg vil tro, at Terpager i den Henseende har Ret; men i den senere Tid, da Forgyldningen gik af St. Gjertrud, kan det ej nægtes, at naar Klokkerens Karl, der viser Fremmede om i Domkirken, og som i Forbigaaende sagt, senere har antaget Titel af Klokker-Assistent, i al Stilhed iførte sig denne gamle forrevne Korkaarbe med Tilbehør, især Træmasken med sin uhyre Gloria og bag til anbragte Allongeparyk, og der af kortvillig Skjæmt pludselig viste sig for fremmede, som besaa Kirken, kunde det gerne undskyldes, at man tabte Kontenancen. Da Kong Frederik den 5te ved sin Nærværelse der i Aaret 1754 besaa Kirken, skal man have ladet denne saakaldte Munk gaa ham i Møde, idet han traadte ind i det temmelig dunkle Kapitel,³ hvilket

¹ Rip. Cimbr. 198.

² Adjunkt P. T. Hansen i Ribe Katedralskoles Program 1831. S. 18.

³ Ved den nordlige Korsfløjs Østside laa en ved Domkirkens Restavrering 1791—93 nedbrudt Tilbygning, som vistnok var fra 15. Aarhundrede (paa Døren stod Erik af Pommerns Navn og Aarstallet 1411) og som senere, i alt Fald fra Reformationen,

uformodentlige Syn bragte Kongen til at træde tilbage, saa han nær var styrtet baglængs ned fra Trappen. Det har været og er endnu (1831) Skik, at Bønderkarle og Piger paa Markedsdagene komme ind for at se Kirken, hvorved Klokkerens Karl har nogle Sportler, og da spillede denne Munk, hvem der var tilføjet en Nonne, en ikke ubetydelig Rolle; de Uterligheder, der bedreves, kunne ej sættes paa Papiret. Dette skammelige Uvæsen blev endelig standset, og den sønderlidte Bispekaabe med Tilbehør borttagen fra Kirken omtrent i Aarene 1809 eller 1810 til den daværende Klokkerdrengs store Ærgrelse.“

Den 28. Juli 1801 foregik i Domkirken en Højtidelighed, der var meget betegnende for Tidssmagen. Den udmærkede Skuespiller Hans Christian Knudsen fra det kgl. Teater havde allerede i flere Aar udenfor sin Skuespillervirksomhed udøvet en omfattende patriotisk Gerning. Allerede ved Christiansborg Slots Brand 1794 og ved Københavns store Ildebrand Aaret efter havde han givet Beviser paa sit Mod og ved sin Uforfærdethed frelst Menneskeliv. Da nu den engelske Flaade i Marts 1801 stod ind gennem Sundet, opildnede han Københavnernes Mod ved 3 Aftener i Træk (26.—28. Marts) fra Scenen at foredrage patriotiske Sange. Sommeren 1801 gav han saa rundt om i Landet Aftenunderholdninger til Fordel for de saarede tjente til Kapitelhus; senere indrettedes det til Landemode. Under Kapitelhuset havde Domkapitlet i 16. Aarhundrede Vinkælder, hvorfra der ogsaa var Udsalg til op i 17. Aarh. Trap Danmark. 3. Udg. V. 691. — Stiftamtmand Speckhans (Franz Eberhard v. Speckhan, Stiftamtmand i Ribe 1683—97) Familiebegravelse var i Kælderen under Kapitelhuset. Da dette blev nedrevet, blev Ligkisterne nedsatte paa forskellige Steder i Kirken. Stiftsprovst Frosts „Efterretninger om Ribe Domkirke“. (1841.) S. 113.

og de faldnes efterladte og kom saa ogsaa til Ribe. „Ribe Stifts Adresse-Avis“ meddeler om Højtideligheden følgende: „Ribe den 29. Juli 1801. For at igentage og befæste ogsaa her de Følelser, der gennemstrømmede enhver dansk Borgers Sjæl ved Efterretningen om hin for Danmark evig hæderfulde Dag, den 2. April, ankom Hr. Skuespiller Knudsen d. 27. d. M. og ytrede Lyst at opføre sin patriotiske Koncert. Fuld af varm Deltagelse for en saa ædel Hensigt, rakte enhver ham villig Haanden. Vor for Stiftets og Byens Hæder altid aarvaagne og omhyggelige Stiftamtmand Moltke gjorde, uagtet Hr. Knudsens korte Nærværelse ej gav dertil megen Tid, de bedste Anstalter for at gøre Handlingen højtidelig. Domkirken blev den 28. d. M. fra Hovedindgangen op til Koret strøet med Blomster og paa begge Sider prydet med grønne Grene, hvilke under de to forreste af de fire Piller, der bære Orgelværket, dannede en Bue. Fra disse Piller ned til Korsdøren hængte Blomsterguirlander. I Korsdøren var paa en med smukke Tæpper belagt Forhøjning hensat en hvid malet op med Forgyldning prydet Piedestal i Form af en afstumpet kanneleret Søjle, hvorpaa en sort Urne. Paa Siden af Søjlen stod med Guldbogstaver paa sort Grund: „2den April 1801 — For Frihed — Fred randt Eders Blod — I døde — Men evig grønnes Eders Laurbærkrans.“ Ned over samme hængte imellem Guirlander det danske med Egekrans prydede Flag; den omringedes af 14 unge hvidklædte og bekransede Pigebørn, og paa Alteret brændte 8 Vokslys. Fra Korsdøren langs ned ad Hovedgangen paraderede Byens Borgermilice, nemlig nærmest Urnen Skarpskytterne, derved Korpsets 1. Afdeling, og videre nedad 2. Afdeling; disse sidste under Gevær.

Det majestætiske Orgelværk — som udbreder sig over Alter, Kor, Urne og den hele Gruppe derved — var belagt paa Gelænderen med rødt i Festons nedhængende og med Blomsterguirlander kantet Klæde. Foran ved Gelænderet stode 26 af Byens unge, voksne Fruentimmer, hvidt klædte og med Kranse om Hovedet og over Brystet, som i fuldt Kor igentage Slutningsversene af nogle af Sangene. Mellem disse fremkom Hr. Knudsen, naar han lod sine udtryksfulde Sange høre. Med begge Kirkers samtlige Klokker, som løde uafbrudt fra Kl. 5 til 6 om Eftermiddagen, tilkendegaves Højtidelighedens forestaaende Begyndelse. Da alle vare forsamlede, blev af Stiftamtmanden og Borgmesteren hentet samt imellem dem ved Haanden indført en ung Karl af Byen ved Navn Thor,¹ som i Slaget den 2. April udmærkede sig ved Kækhed, og skønt straks i Begyndelsen saaret, ej forlod sin Post før Slagets Ende. Denne stillede sig ved Urnen, paa hvilken hans højre Haand hvilede. Prospekten af dette hele, skønne og overraskende Maleri saas med et Øjekast straks ved Indtrædelsen i Kirken, da Hovedindgangen — den eneste paa denne Dag aabne — er lige for Kor, Alter og Orgel. Herpaa begyndte Musikken. Da samme halv var til Ende, betraadte, formedelst Stiftsprovstens² Sygdom, Byens anden Sognepræst, Hr. Tostrup,³ Prædikestolen og holdt en til Sagen kraftfuld og rørende Tale, efter hvilken Sangen igen fortsattes, og under den Sang: „Fred være med

¹ Desværre har det ikke været muligt at faa nærmere oplyst, hvem han var.

² Laurits Grundahl, Stiftsprovst 1786—1805.

³ Hans Peter Tostrup, Sognepræst ved St. Catharinæ Kirke 1791—1805.

Eder alle etc.“ bleve af Borgermilicens 2den Afdeling, som imidlertid var marcheret op paa Kirkegaarden, givet en 3-dobbelt vellykket og i Kirkens store Hvælvinger over al Forventning genlydende Salve, just da Urnen af de 14 unge Piger omslyngedes og behængtes med deres i Hænderne havende dertil bestemte Kranse. Til Slutning blev ovenmeldte vor Medborger Thor af Stiftamtmanden ført ned paa Kirkegulvet og æret med en kort Tiltale, hvorpaa der af Stiftamtmanden og Borgmesteren blev hos den tilstedeværende talrige Forsamling af Byens og Egnens Folk indsamlet en Gave af omtrent 50 Rdlr. og overleveret denne vor brave Landsmand. Alt blev udført med en Orden og Stilhed, der geraadede baade dem, der bestyrede det, og Tilhørerne til Ære, og vidnede om følelsesfuld Opmærksomhed baade paa Sangen og Talen. Alle de unge Fruentimmer gik nu parvis ud af Kirken, og man forsamledes derpaa i Hr. Ramsings Gaard til et Bal. Der indførte Hr. Stiftamtmanden Hr. Knudsen i Salen, hvor der øverst foran Orkestret var opstillet et med en Rosenkrans omgivet Transparent med Indskrift „2den April 1801“, og vore — Dagen hædrende — Søstre, baade store og smaa, dannede en Kreds. Hr. Stiftamtmanden takkede ham paa Byens Vegne, at han havde givet os en saa skøn Lejlighed til at lægge vor Deltagelse i Landets Hæder for Dagen, og til at ofre vor Skærv til vore faldne og kvæstede Brøders Minde, hvilket Hr. Knudsen smukt og med Følelse besvarede. Selskabet tilkendegav derpaa med en 3 Gange gentagen Haandklap deres Bifald. Man fornøjede sig med Dans hele Natten, fuld af glade Følelser over det, man havde hørt og set, og ønskede Held over et Folk, hvis kække Krigere paa hin saa afgørende Dag

saa fuldeltigen fortjente ej alene Nationens men hele Europas, ja, end vor stolte Fjendes Agtelse og Beundring.“

De bevægede Tider i 19. Aarhundredes Begyndelse medførte adskillig Indkvartering for Ribe. Her var saaledes baade 1808 og 1810 fremmede Tropper. Den senere Rektor P. N. Thorup fortæller i saa Henseende følgende¹: „Den 23. Marts 1808 rykkede Spanierne ind i Ribe. Dragonregimentet Almanza (34 Officerer, 36 Underofficerer, 543 Mand, 567 Heste) blev indkvarteret her og i den nærmeste Omegn. Obersten for Regimentet var Don Juan Antonio Caballero, Oberstløjtnanten Miguel de Beccar og Don Francisco de Combay Major. Her blev oprettet et Felthospital, hvor der paa én Gang laa 120 syge, deraf 108, som hørte til Infanteriregimentet Guadalajara, der var stationeret i og omkring Gram. I Grønne-gade, hvor vi da boede,² havde vi en Vagtmester i Indkvartering, en vakker Mand. Ligeoverfor boede en Smed, i hvis Værksted der arbejdedes for de spanske Hestes Beslag. Gaden var da altid besat med Spaniere, hvis Sang for mit Øre havde Lighed med danske Folkemelodier.

Ikke sjælden satte de spanske Dragoner Ansigtet op til Vinduet for at se ind i Værelset. Deres Opførsel var iøvrigt meget godmodig. Den 6. til 7. April forlod Regimentet Almanza sit Kantonnement i og ved Ribe. Kun enkelte spanske Officianter bleve endnu nogen Tid tilbage tilligemed en Del af Mandskabet. Der var endnu nogle tilbage, da min Søn August blev født den 29. August 1808. Maaske

¹ Thorup og Leth: „P. N. Thorups Levnet.“ S. 30—31.

² P. N. Thorup var da Vicekonrektor ved Ribe Katedralskole.

disse hørte til Regimentet Algarve, som var blevet tilbage i Jylland, efterat Spanierne under Romana i August havde indskibet sig fra Nyborg.

Næppe havde Regimentet Almanza forladt os, før end de franske Tropper kom i Stedet, medens endnu en Rest af spanske var tilbage. Den 8. April 1808 indtraf det tredie lette franske Infanteriregiment i Ribe. Det bestod igen af 2 Batailloner, hver igen af 9 Kompagnier, hvis Styrke angives saaledes, at Regimentets simple Mandskab var ialt 1493. Deraf forbleve 4 Kompagnier her i Byen, hvor den danske Kaptajn v. Hackse var ankommen som Kommandant. Vi fik et Skomagerværksted i 2. Etage, hvor jeg havde haft mit Studereværelse. Franske Officerer og Kommissærer løb ind og ud hos os. Engang ragede jeg uklar med nogle af disse Herrer, og Kommandanten maatte mægle os imellem. Den 28. Maj forlod de denne Egn. Under deres Ophold, den 5. Maj, kom det Rygte til Byen, at en Del Englændere vare landede paa Fanø. En Afdeling af de franske marcherede straks til Ydre-Bjerrum for at sætte over til Sønderho, men — det kom ikke dertil; Rygtet var ugrundet. I denne Affære knækkede de franske Officerer Halsen paa 12 Flasker rød Vin, som jeg sér af en Regning fra Apoteker Eilschou til Kommunen. Efter et Regnskab til det kgl. Feltkommissariat for den Indkvartering, som Ribe i Aaret 1808 havde haft af allierede Tropper, udgjorde Beløbet 7540 Rdlr. 51 Sk.“

Beretningerne om disse Indkvarteringer gaar i det hele taget ud paa, at man fra begge Sider var tilfreds med Opholdet. I „Riber Stifts Adresse-Avis“ af 20. Juni 1808 udtaler saaledes en Indsender sig paa følgende Maade: „Naar den værdige Kommandant i Ribe

tilkendegiver offentlig de franskes Tilfredshed med deres Ophold her, kan saa vel Ribe Bys Indvaanere som Landboerne, der havde Indkvartering (uvante til slig fremmed Besøg) ikke andet end sige og det, med Sandhed: De fremmede, vi havde, spanske og franske, det var brave Folk!“ Oberstløjtnant Suckov, Chef for sjællandske Jægerkorps Garnison i Ribe, slutter en Taksigelse til Byens Indbyggere med følgende Ord: „Mandskabet drager bort herfra med den Overbevisning, at der for Soldater ikke kan gives noget bedre Kantonnement end Ribe.“ For de fremmede Tropper maatte Biskop Middelboe 1808 efter Anmodning fra Kommandanten skaffe passende Lokale i private Bygninger til Afholdelse af katolsk Gudstjeneste. Forøvrigt vides de fremmede Officerer at have haft et Tilholdssted i Biskop Middelboes Hjem. Den elskværdige Bispinde var som tidligere Hofdame hos de russiske Prinsesser i Horsens jo vant til at tale fremmede Sprog, og man tør vistnok gaa ud fra, at ogsaa Stiftamtmand Moltke som forhenværende Hofkavaler beredvillig har aabnet sit Hjem for dem.

Gadebelysning var endnu i Slutningen af 18. Aarhundrede noget ganske ukendt i Ribe, men i September 1798 skrev Moltke til Magistraten, om der ikke kunde blive anbragt Lygter, i det mindste paa Hovedpassagen fra Port til Port. Magistraten tog Sagen med megen Grundighed. Den studerede flittig om Laterner, Lamper og de mest besparende Olier og andre Brændematerialier i Krünitz's Encyklopædi, et Værk, der paa-begyndtes 1773, men først blev afsluttet 80 Aar efter med det 242. Bind. Man kom da til det Resultat, at man i Hamborg, Dresden, Paris og Nürnberg skulde have brugbare Lygter, og besluttede sig til foreløbig

at faa en fra Hamborg. Skulde den saa ikke egne sig til Ribe, vilde man gaa til en af de andre Byer. Men Magistraten handlede ikke i Blinde. Først stillede man 7 Spørgsmaal til den Hamborger Blikkenslager, som havde leveret de omtalte Lygter. Man ønskede saaledes Besked om Prisen, Størrelsen, Pælens Højde, Olien, Vægen, ja, man var endog saa forsigtig at spørge, om man i Hamborg forstod at tilberede Tusch af det Smuds eller Sværte, som Flammen afsætter paa alle Lygter. Blikkenslageren, Stange, svarer indgaaende, men giver den mistrøstende Oplysning, at man i Hamborg ikke samler Sværten. Magistraten forskriver alligevel en Lygte derfra og faar i Marts 1799 Underretning om, at den vil blive sendt til Ribe med første Skibsejlighed. Da den endelig er ankommen, indbydes Moltke til at tage den i Øjesyn paa Raadhuset, og efterat han sammen med Magistraten har set paa den, raader han til at lade en Ribe Blikkenslager levere 11 lignende Lygter. Leverancen overdrages til Jacob Blikkenslager. Endelig lykkes det da ved Aarhundredskiftet at faa Strækningen fra Nørreport, Torvet, Stenbogade og Sønderportsgade belyst med 12 Lygter. (Fig. 5.) Det har sikkert været en Begivenhed af Rang, da disse for første Gang straaledede i al deres Glans. Men desuagtet blev man endnu længe ved med i Ribe at tage sin Haandlygte med, naar man skulde i Selskab.

Spørgsmaalet om, af hvilken Kasse Udgifterne ved disse Lygters Anskaffelse, deres Vedligeholdelse og Brug skulde afholdes, voldte nogen Vanskelighed. De eligerede Borgere fandt, at Bekostningen vilde blive meget trykkende, dersom Byens forarmede Borgere skulde udrede den efter Grundtaksten, og fore-

slog derfor, at Byens Kasse afholdt den, saa længe alle andre Bekostninger ved de almindelige Landeveje bares af den. Det synes, som om Resultatet er blevet, at Udgifterne ved Anskaffelsen lagdes paa Grundtaksten, medens Udgiften ved Pasningen m. m. afholdtes af Byens Kasse.¹

Fig. 5. Stenbogade i Ribe. Efter Illust. Tid. 1871.

Selskabeligheden i Ribe var af en egen Art og fortjener en særlig Omtale. Efter Initiativ af Kirkeværge Jakob Holst stiftedes den 14. November 1793 et „Selskab til økonomisk og moralsk Vels Befordring

¹ Magistraten lod i denne Anledning Kæmneren affatte en Fortegnelse over Grundejerne paa begge Sider af den Strækning, som erholdt Gadelygter, med Angivelse af den dem hver især paalagte Grundtakst, hvilken Fortegnelse er trykt som Tillæg I til denne Afhandling.

i Ribe¹. Dets Hensigt var: a. „at udbrede alt Slags virkelig almennyttige Kundskaber, i Særdeleshed dem, ved hvis Hjælp enten Næringsstænderne i Ribe kunne efter de lokale Beskaffenheder lettere og sikrere end hidtil vinde deres Fornødenheder og Bekvemmeligheder, eller sund Moralitet og Borgerdyd dels kunne urokket vedligeholdes dels efterhaanden forøges; b. efter Evne og Omstændigheder at befordre disse Kundskabers frugtbringende Udøvelse ved Opmuntringer og Belønninger, kort sagt uden at maale sig med saa meget større Mønstre, stræber Selskabet at virke for Ribe By i det mindre saa meget som muligt af det, Landhusholdnings-, Efterslægts-, Borgerdyds- og Naturhistorie-Selskaberne i København virke i det store for større Kredse.“ Selskabets „uforanderlige Grundlove“ vare: „at Statens Konstitution, Moral og Religion skulle evig være det hellige over alle andre Ting, at Selskabet altid skal have en Direktion bestaaende af 5 Personer, at et redeligt og hjælpsomt Venskab stedse skal forene alle Medlemmer, og at den patriotiske Uegennyttighed paaligger hvert Medlem, som kan bestaa med dets øvrige Pligter.“ Selskabets ugentlige Samlingsdage bestemtes at være Søndag og Onsdag Eftermiddag Kl. 5. Den første Direktion bestod af Hospitalsforstander Niels Ussing, Apoteker A. M. Eilschou, Købmand Niels Friis, Justitsraad, Borgmester Emanuel Balle² og

¹ Selskabets Forhandlingsprotokol opbevares i Raadhusarkivet i Ribe.

² Om denne siger Rektor P. N. Thorup: „Til de interessante Personligheder, som jeg kom i nogen Forbindelse med under mit halvandetårige Ophold i (Toldinspektør) Kammerraad Krags Hus, hører Borgmesteren, Justitsraad Balle. Han læste Fransk med mig og laante mig Bøger af pædagogisk Indhold. Der var meget at fortælle om denne snilde og geniale Mand.“ „P. N. Thorups Levnet“ udgivet af C. E. Thorup og A. Leth. S. 21—22.

Kæmner Christen Koch. Blandt senere Direktører for Selskabet var residerende Kapellan ved Domkirken Niels Lindberg, Sognepræst ved St. Catharine Kirke Hans Peter Tostrup, Chirurgus Petri, Konrektor Magister Heiberg, residerende Kapellan ved St. Catharine Kirke Niels Satterup, Skoleholder Brasen, Købmand Kastberg. Selskabet — der straks havde 58 Medlemmer — havde Lokale først, indtil Udgangen af 1794, hos Kirkeværge Jakob Holst paa Hjørnet af Hundegade og Badstuegade og derefter hos Købmand Anders Andersen i Hundegade. Medlemmerne kunde der faa kold Mad og Drikkevarer. Over Forhandlingsmøderne har der aabenbart været en stor Alvor. I Selskabets første Møde den 28. Novbr. 1793 foreslog Justitsraad Balle Samtale om følgende Spørgsmaal: 1. Kan der udfindes Midler, hvorved det Land- og Forprang, der skader Byen saa meget, kunde sikkert og retmæssigen enten hindres eller i det ringeste formindskes og gøres mindre skadelig for Byen? — 2. Da Jorddyrkningen er saa vigtig en Næringsgren for Byen, hvorledes kan den da efter de lokale Beskaffenheder med mindst Bekostning og snarest bringes til højst Fuldkommenhed? — 3. Hvorledes kunde enten Haandværkere i Almindelighed eller et og andet Haandværk bedst op hjælpes saaledes, at vore Medborgere af denne Stand kunde herefter sikrere end hidtil erhverve baade det fornødne og til Bekvemmelighed? — Disse Emner gav Stof nok til Forhandlinger — skriftlige og mundtlige — paa Selskabets Møder hele Vinteren igennem og resulterede i forskellige Beslutninger, saasom om Forbedring af Vejforholdene udenfor Nørreport, om Foranstaltninger til Vandets Aftræk fra Ribe Kær og Forten, om de til Nørreport endnu uudskiftede Jorders ordentlige og fordelagtige Brug, om Faarenes Historie

i Ribe fra 1774 til 1794 med de dem tilkomne lovlige og de dem givne ulovlige Friheder, om et Vide- og Vedtægtsbrev samt Markanordning, om Oprettelse af en Hjælpekasse for trængende Haandværkere, ligesom Selskabet om flere af disse Spørgsmaal gjorde Indstillinger til Byens Magistrat. Saa vidt man kan se, har, foruden Forstander Ussing og Apoteker Eilschou, Pastor Lindberg spillet en fremtrædende Rolle i Selskabet og taget ivrig Del i Diskussionen paa dets Møder. Hans Form har næppe altid været fri for at støde Folk og mulig ogsaa bidraget til, at Medlemsantallet hurtig svandt betydelig ind. For at bøde paa den noget tørre Underholdning, som Selskabet til daglig ydede sine Medlemmer, og mulig ogsaa for at skaffe større Tilgang af saadanne, kom man 1795 allerede ind paa Festligheder, idet Medlemmerne i Foreningslokalet højtideligholdt Kronprins Frederiks Fødselsdag d. 28. Januar ved et — som der staar i Forhandlingsprotokollen — „tarveligt, til borgerlige Vilkaar og Evne passende Aftensmaaltid.“ Det samme skete 1796. 1797 gik man lidt videre, idet der da i Festen, foruden 46 Medlemmer, deltog 11 indbudne, og 1798 fejrede Selskabet endog Dagen ved en Fest paa selve Raadhuset med 14 indbudne og 38 Medlemmer med Damer under Trompeters Lyd og efter Maaltidet Dans til næste Morgen. I et helt Aar fra December 1798 er intet indført i Forhandlingsprotokollen, og den sidste Protokolltilførsel, d. 1. December 1799, gaar ud paa, at Selskabets Vært, Købmand Andersen, er død, men at man dog indtil Paaske 1800 vil beholde Lokale hos hans Enke.

Man tør derefter vel antage, at Selskabet, der jo nu ogsaa var kommet ind paa Fornøjelser, har opløst

sig, og at Medlemmerne da er traadte ind i den allerede da eksisterende selskabelige Klub. Denne Klub vides 1796 og følgende Aar at have haft Lokale hos Gæstgiver M. L. Thun,¹ om hvem Rektor P. N. Thorup,² der 1796 optoges som Discipel i Ribe Katedral-skole, fortæller følgende: „Mit Logis fik jeg hos min Morbroder, Gæstgiver Thun, hele Klubbens Onkel. Min Fætter Nissen,³ Kollega ved Skolen, var nemlig paa den Tid en Friskfyr, og da han kaldte Thun Onkel, som han virkelig var, blev samme Benævnelse herskende blandt de andre Friskfyre og udbredte sig stedse mere i den Kreds, som dannede sig i Klubstuen. Han boede i den Gaard, som Mogens Grave i sin Tid havde bygget paa Hjørnet af Skibbroen og Mellemdammen, hvor nu Købmand F. Kolvig bor. I Thuns Tid var det endnu en anselig Bygning i to Etager. Gæstestuen var fuldkommen vedligeholdt i sin gamle Stil, beklædt med et kunstigt udskaaret Panel af Egetræ uden Maling. Man fik der en tydelig Forestilling om, hvordan en rig Købmand boede paa

¹ Han var Søn af den som Forfatter og som Foregangsmand ved Koppeinokulationen ikke ubekendte Peder Thun, der døde som Sognepræst i Øster Lindet i Tørninglen 1783, og Elisabeth Lange, en jydsk Præstedatter. Thorup og Leth „P. N. Thorups Levnet“ S. 3. — Biogr. Lexik. XVII, 358.

² P. N. Thorups Levnet. S. 13.—14. Hans Fader Niels Holmboe T. var Præst i Guldager, Ribe Amt; Moderen var Vibeke Margrethe f. Thun, en Præstedatter. Biogr. Lexik. XVII, 299.

³ Peter Thun Nissen, Søn af Organist i Ribe Frederik N. († 1782); hans Moder, Anna Cathrine f. Thun († 1778) var en Præstedatter. Han blev dimitteret fra Ribe Katedralskole 1787, hvor han senere blev Hører. Han endte som Klokker i Ribe († 1835). Han var Broder til den bekendte Rektor ved Vor Frue latinske Skole i København, Niels Lang Nissen (1771—1845). — P. N. Thorups Levnet. S. 3. Biogr. Lexik. XII, 300.

Christian den Fjerdes Tid. Jeg kunde aldrig have ønsket mig en bedre Lejlighed. Man spiste godt, da der som oftest var fremmede rejsende ved Bordet, og Konversationen var munter og livlig. Især morede jeg mig, naar Thomas Puggaard, Korist og Punchedvært¹ ved det kongelige Teater, opholdt sig her. Min Onkel var hans fordums Skolekammerat, og begge var i Grunden et Par gamle Skælmer, som saa tørt gjorde sig lystige over alt, hvad der frembød en komisk Side. Naar der i Landemodetiden var Præster ved Bordet, som indbyrdes kaldte hverandre: Hr. Broder! brugte Onkel Thun og Puggaard, med de alvorligste Ansigter, den samme Benævnelse. Naar jeg Kl. 5 kom af Skole, stod min Kaffe serveret til mig paa samme Maade som til en rejsende Gæst. Fløde og Sukker kunde jeg tage efter Behag. Saa ofte der om Aftenen gaves varm Spise i Klubben, blev jeg heller ikke glemt. Og naar Billardet ikke benyttedes af Gæsterne, spillede min Onkel undertiden med mig.“

Stiftamtmand Moltke kom snart til at interessere sig for Klubben hos Gæstgiver Thun og fik dens Program saaledes udvidet, at den i 1798 begyndte hver Tirsdag at give en Dilettant-Koncert for Medlemmerne. Da det imidlertid for disse vilde være bekvemmere, dersom Koncerten kunde holdes om Søndagen, og en Del af dem tillige ønskede at danse efter Koncerten, ansøgte Thun Kancelliet om Dispensation fra Forordningen om Sabbatens Helligeholdelse af 12. Marts 1735 § 8, som forbød Koncert og Dans om Søndagen.

¹ Tillige Underkantor ved Holmens Kirke. † 1818. Han var Fader til Grosserer Hans Puggaard (1788—1866), der foruden betydelige Legater i København oprettede et mindre Legat for sin Fædreneby Ribe. — Biogr. Lexik. XIII, 304.

Paa Moltkes Indstilling tillodes det ved kgl. Resolution af 9. Maj 1798, at man ikke alene hos Thun, men ganske i Almindelighed i Ribe paa offentlige Steder maatte holde Koncert og Dans om Søndagen fra Kl. 5 Efterm. til Kl. 10 Aften.¹ Klubbens Navn forandredes nu til „Ribe Klub og Koncert Selskab“². Moltke, der var en stor Ven af dramatiske Øvelse, og som for at tilfredsstille sin Lyst dertil ofte rejste til Tønder og spillede der paa et Privat-Teater, fik ved Hjælp af Adjunkt P. T. Hansen og Vicekonrektor Thorup blandt Medlemmer af Klubben oprettet et dramatisk Selskab, der skulde have givet sin første Forestilling. netop da Kong Christian den Syvende døde (13. Marts 1808.). Den udsattes nu til 1809 og bestod af „Linnedvæveren“ og „De fire Temperamenter“, begge Stykker af Kotzebue. Blandt de Stykker, som iøvrigt i disse Aar opførtes i Klubben kan nævnes: „Brødrene paa Prøve“ af Pelletier-Volméranges, „Sandheds Belønning“ af Kotzebue, „Adolph og Lovise“ af Iffland, „Arveparten“, „Han har sin Næse alle Vegne“ af Susanna Centlive, „Henriette eller Husarrovet“, oversat af Martin, „Kun seks Retter“ af Groszmann. Aarets Hovedfest i Klubben var Kronprins (siden Kong) Frederiks Fødselsdag. En Beretning om denne Fest i 1809 lyder efter „Ribe Stifts Adresse Avis“ saaledes: „Den lykkelige Dag, som skænkede vort Norden dets elskede Fyrste, hædredes af Ribe Bys Indvaanere

¹ Fogtmanns Reskriptsaml. VI. 504.

² Naar Pastor Niels Lindberg har set saa kritisk paa Moltke, hvad man ser af hans Søns, Bibeloversætteren Jac. Chr. Lindbergs Erindringer (Hist. Maanedsskrift I. 43), kan maaske noget i saa Henseende forklares ved, at den Klub, som Moltke interesserede sig for, fik saa god Vind i Sejlene samtidig med, at det Selskab, som Niels Lindberg havde været med til at stifte, maatte opløses paa Grund af manglende Tilslutning.

efter Hr. Kammerherre Moltke's smagfulde Foranstaltning ved følgende Højtidelighed: Lørdagen d. 28. Januar forsamledes et talrigt Selskab for at bivaane en Prologue, forfattet med Hensyn til Dagen af Skolens Rektor Professor Hansen. Scenen aabnedes af et Optog af festklædte Ynglinger og Piger, som hilsede Dagen med Frydesang. I Spidsen af disse viste sig som Repræsentanter for Frederiks Undersaatter en dansk, norsk og holstensk Bonde, hvilke i Sangen bevidnede hverandre deres Taknemmelighed for det i Nødens Tid udviste Brodersind og tilsvor *Kongen* Troskab, — *sig selv* indbyrdes Kærlighed. Derpaa fremtraad en Genius, spaaede Tvillingeriget Held — dets Fjende Undergang og kransede Kongens Brystbillede, som saas i Baggrunden, med den Tiltale til Folket:

Din Fyrste, stor ved Retfærd som ved Dyd,
af end ufødte Slægter skal velsignes.

Erkendtlig Samtid ham en Borgerkrone rækker,
og skønsom Efterslægt Udødeligheds Krans.

Prologuen endtes med en Gruppe af dansende Ynglinger og Piger, som omgave Busten med Blomsterguirlander. Efter Prologuen opførtes et Stykke af Kotzebue. — Følgende Dags Aften gaves et Bal, og under den glade Nydelse, hvortil Frederiks Fødselsdag berettigede, glemtes hverken den offentlige Trang, ej heller Byens de fattige Indvaanere.“

En Tradition melder, at Moltke var saa ivrig for sin kære Klub, at de af Byens Damer, som om Søndagen af en eller anden Grund var forhindrede fra at møde, var ganske sikre paa den næste Dag at faa Besøg af Stiftamtmanden, der kom for at høre til deres Befindende.

Den 12. November 1810 udnævntes Moltke til Stiftamtmand over Sjællands Stift, men blev dog ved at fungere i Ribe indtil midt i Marts 1811. Søndag den 10. Marts var han sidste Gang i Klubben, og „Ribe Stifts Adresse Avis“ giver følgende Skildring af denne Sammenkomst: „Søndagen d. 10. Marts opførtes paa Ribe Privat-Teater Komediens „Desertøren af sønlig Kærlighed“,¹ og da det var den sidste Aften, Selskabet havde sin Stifter, den almindelig elskte Hr. Kammerherre og Stiftamtmand Moltke blandt sig, gaves en i denne Anledning forfattet Epilog, hvis Indhold var følgende: En Fest højtideligholdes for Thalia, Komediens Muse; hendes Alter prydes med Skuespillerkunstens Sindbilleder: en Lyra, Maske og Jokusstav.² Musik og Dans udtrykker Selskabets glade Stemning. I det samme fremtræder Thalia, beklager Moltkes Savn og opfordrer de tilstedeværende ved Enighed og Ven-skab at fremme hans, til fælles Glæde sigtende, Indretninger. Da Thalia forlod Scenen, istemtes en Sang.“ — Den følgende Dag gav Byens Embedsmænd og Borgere en Afskedsmiddag for Moltke, der under 13. Marts i et aabent Brev³ tog Afsked med Befolkningen.⁴

¹ Et af Rahbek oversat tysk Stykke, hvis Forfatterinde kalder sig Stephanie den Yngre.

² En med et Brystbillede forsynet Stav, hvormed Glæden betegnes.

³ Trykt som Tillæg II til denne Afhandling.

⁴ Ved sin Forflyttelse fra Ribe tog Moltke en ung Ripenser, Johannes Hjorth Ussing, (Søn af Hospitalsforstander U.) med sig og ansatte ham, der først havde været Skriverdreng hos Moltke og siden havde taget dansk jurid. Eksamen, som Fuldmægtig paa det sjællandske Stiftamtskontor. Da Kong Frederik VI. faa Aar senere tilbød Moltke Pladsen som Overpræsident i København, svarede han, at han nok vilde modtage den, naar han maatte udbede sig én Naade til af Kongen. „Stiller De Betingelser?“, raabte Kongen, idet han for op. Roligt og alvorligt svarede Moltke, at

Det Billede, der hænger paa Ribe Raadhus, af Prinsesse Charlotte Amalie, hos hvem Moltke, som ovenfor omtalt, havde været Kavalier, har han foræret dertil,¹ rimeligvis ved sin Afrejse. Aaret efter sendte han sit eget Portræt til Ophængning der. Det fortræffelige Billede (se foran til Side 161) er malet 1812 af den dengang meget søgte Portrætmaler Hans Hansen († 1828), Fader til Constantin Hansen. Bagpaa staar: „Efter de ældre Tidens Skik efterlades Ribe dette til Erindring om sammes Ven“ og med en anden Haand:

„Sit Billed sendte Moltke os til Pant,
 At ægte Venskab Hoffets Sol kan taale.
 Det faldt i Brittens Haand, men Britten fandt
 I Mændens Aasyn Skønheds milde Straale.
 „Gaae“ — bød han rørt — „Gaae lykkelige Minde!
 Saa hulde Træk maa selv Din Fjende vinde!“

Det maa altsaa paa en eller anden Maade ved Transporten fra København til Ribe være faldet i Eng-lændernes Hænder, men alligevel af dem sendt videre til Ribe.²

for at kunne udfylde et betroet Embede til Kongens Tilfredshed, maatte han have paalidelige Underordnede, især i Københavns Overformynderi, hvor saa store Pengemidler ikke kunde betroes i en uprøvet Mands Haand. Han udbad sig derfor, at Fuldmægtig Ussing maatte blive Overformynderiets Kasserer og dermed Kontorchef under Magistraten. Hans Bøn blev opfyldt, og den 30-aarige Ussing blev saaledes ansat i det Embede, han beklædte i godt 40 Aar. Han døde som Etatsraad 1866. — Intet Under, at han opkaldte sin ældste Søn (den senere bekendte Politiker, Højesteretsassessor og Nationalbankdirektør W. J. A. Ussing) efter sin Velynder. Jfr. J. L. Ussing: Af mit Levned (1906) Side 4).

¹ Frost „Optegnelser om Ribe“ 128.

² Et andet, Forfatteren tilhørende Billede (i Akvarel) af Moltke se til Side 177. Om dettes tidligere Ejer Pastor Junghans se Side 93.

1816 udnævntes Moltke til Overpræsident i København. I denne Stilling forblev han indtil 1834, da han paa Grund af sin høje Alder tog sin Afsked. Ved denne Lejlighed gjorde Frederik VI. ham til Greve, og efter Københavns Borgerrepræsentations Begæring fik han i sit nye Vaaben bl. a. Staden Københavns to Løver og Faner og Standarter.

Moltke, der 1829 havde mistet sin anden Hustru, flyttede nu, for at komme ud af Selskabeligheden i København, til Køge. Han plejede, naar han om Aftenen havde drukket Te, at gaa op til sin Værtinde paa 1. Sal, idet han var en stor Børneven og boede alene; ofte læste han da højt for hende og hendes Børn af den omtalte Dagbog. Han døde 15. Avgust 1835 og blev begravet paa Køge Kirkegaard.

Stiftamtmand Moltke har vistnok været den mest populære Embedsmand, som Ribe nogen Sinde har haft. Det Haab, som han udtalte i Slutningen af sit Afskedsord til Ribe, at han endnu i flere Generationer maatte blive mindet her som Byens Ven, er ikke blevet beskæmmet.

Tillæg I.

P. M.

Deres Velædelheds behagelige Underretning udbedes, hvor højt de paa begge Sider af den Strækning — fra Jørgen Møller og Christen Koch opad Torvet, Stenbo- og Sønderportsgaden indtil Sønderport, den Strækning nemlig, som erholder Gadelygter, — værende Grunde beløbe i reduceret Grundtaxt.

Ribe Raadstue, den 11. December 1799.

Balle. K. Simonsen. Lund.

Til

Hr. Kæmner N. Hansen.

Grundtaxt			Ejer	Grundtaxt			Ejer
Rdlr.	M.	S.		Rdlr.	M.	S.	
			(Nederdammen, søndre Side)				(Stenbogade, østre Side)
20	"	"	Jørgen Pedersen Møller	58	2	"	Hr. Kammerraad Krag (Porsborg)
32	4	"	Farver Høyberg	27	2	"	Skomager Stephan Vorbasse
24	"	"	Hans Laursen	12	5	"	Niels Christian Knudsen
8	2	"	Peder Godskesen				(Sønderportsgade, søndre og østre Side)
31	4	"	Søren Lyhne	17	3	"	Bager Jørgen Madsen
11	2	8	Christian Peter Øllgaard	15	"	"	Mad. Rahr
28	1	"	Hr. Raadmand Lund	14	2	"	Hr. Købmand Niels Friis
7	2	"	Hans Jessen Møller	33	2	"	Jens Truelsen
21	4	"	do. (Midtmøllen)	4	"	"	Thomas Handskemagers Enke
			(Mellemdammen, søndre Side)	15	"	"	Købmand Joensen (Det vestlige Hjørne af Bispensgade)
8	2	"	do.	14	1	"	Mogens Sivebog
41	4	"	Niels Grølsted	8	"	"	Christen Svendsen Skomagers Enke
40	"	"	Hr. Spandeth	6	"	"	Mad. Mette Marie Brorssen
37	3	"	Farver Andreas Matzen	11	5	"	Niels Didriksen
12	2	"	Christen Lassen	29	1	"	Købmand Benjamin Matzen (Det vestlige Hjørne af Puggaardsgade)
23	2	"	Omeises øde Plads, Ribe Bys publ. Kasse tilhørende	8	"	"	do.
			(Storegade, søndre Side)				
0	0	0	Toldbodgaarden				
58	5	12	Hr. Justitsraad Fridsch				
67	"	"	Købmand Kummel				
27	3	"	Fru Præsident Ussing				
24	"	"	Hr. Ramsing				
53	1	8	do.	8	"	"	

Grund-taxt			Ejer	Grund-taxt			Ejer
Rdlr	M.	S.		Rdlr	M.	S.	
59	3	"	Klokker Brasen	15	4	8	Købmand Bjerrum
29	3	"	Hans Christensen	15	2	"	Lydik Berntsen
			Skade	35	"	"	Stiftsprovstens Resi-
9	"	"	Jacob Sperling				dens (det vestre
6	"	8	Gravers Knudsen				Hjørne af Skolegade,
8	1	8	Jacob Sperling				nu Klubbens Hotel)
3	2	"	Dynes Jensens Enke	5	1	"	Philip Knapmager
10	4	"	Peder Pedersen	5	1	"	Vilhelm Koch
57	4	8	Mad. Rahr (det vest-	5	4	"	Søren Barfod
			lige Hjørne af Svie-	21	5	"	do.
			gade)	4	"	"	Knud Hansen, Sadel-
9	"	"	Jens Jensen Dynesen				mager
14	2	"	Hr. Musikant Krop	4	"	"	Søren Lorentzen
3	"	"	Villads Jensen	9	2	"	Hospitalspræstens Re-
33	"	"	Hans Mikkelsen				sidents
32	3	8	Terkel Christensen				(Stenbogade, vestre
8	2	"	Christen Andersen				Side)
5	"	"	Peder Ebsen, Feldbe-	42	3	"	Raadhuset med Byens
			reder				Tjeneres Boliger
4	1	"	Jørgen Orluf	17	3	"	Mad. Nyeland (tidli-
6	2	"	Niels Jensen Smith				gere Konrektors Re-
9	1	"	Peder Pedersen, Skræ-				sidents)
			der	15	5	8	Hr. Chirurgus Petri
			(Sønderportsgade,	10	2	"	do.
			vestre og nordre	13	3	8	Villads Sørensen
			Side)	14	3	"	Apoteker Eilschou
9	2	"	Portnerhuset ved Søn-	3	4	"	Provstinde Høhne
			derport, ByensKasse				(Storegade, nordre
			tilhørende				Side)
11	4	"	Enevold Christoffersen	16	4	"	Anders Weiss
10	"	"	Byrge Hansen	10	2	8	Hr. Chirurgus Petri
30	5	"	Kontrolør Knud Seem	25	"	"	JochumSchultzes Enke
8	2	"	do.	92	1	"	Hr. Apoteker Eilschou
38	2	"	Hans Orluf	30	3	"	Bager From (Hjørnet
35	"	"	Christian Peder Øll-				af Fiskergade)
			gaard	101	4	"	Købmand Bech (mel-
18	2	"	Christen Pedersen Post				lem Fiskergade og
25	"	"	Hr. Mads Heldvad				Skibbroen)
30	1	"	Hr. Hans Bumann				(Mellemdammen, nor-
4	1	"	Sylvester Mortensen,				dre Side)
			Feldbereder	65	"	"	Hr. Justitsraad Balle
4	1	"	Jens Christensen	16	4	"	Raadmand Simonsen
8	1	"	Jens Nielsen Tveds	11	3	"	Peder Mulvad
			Enke	14	3	"	Frederik Jensen

Grund- taxt			Ejer	Grund- taxt			Ejer
Rdlr	M.	S.		Rdlr	M.	S.	
20	2	„	Hans Pedersen	10	5	„	Hans Christensen Ho-
4	1	„	Bertel Tieldesen				strup
			(Nederdammen, nor-	8	3	„	do.
			dre Side)	33	5	„	Jes Tygesen, Møller
13	2	„	Købmand Kastberg	9	4	„	Jens Thomsen, Drejer
14	5	„	Tyge Nissen Korf	27	4	„	Christen Koch
37	„	8	Anders Lourup				
29	4	„	Palle Hiort	2229	5	4	Summa

Ribe, den 23. December 1799.

Niels Hansen.

Tillæg II.

Ædle, værdige Medborgere!¹

I Skilsmisens tunge Øieblik er det Trang for mit rørte Hjerte at bevidne Eder min Erkjendtlighed for de mange blide Dage, jeg i saa lang en Række af Aar tilbragte iblandt Eder — og at ønske Eder et velment Levvel! I alle Stænder skjænkedes mig en ædel Tiltro, en utvungen Hengivenhed og en sjælden Velvillighed, der var understøttende og opmuntrende for mig, saavel i mine tunge Embedspligtens Opfyldelse som i ethvert andet Foretagende, der havde en elsket Konges og Fædrenelandets Sag til Formaal. — Ingen Forventning var altsaa vissere og tillige glædeligere for mit Hjerte, dersom min Bestemmelse havde været længere at leve blandt Eder, end at Resten af mine Dage fremdeles herefter som hidtil maatte vorde lykkelige. Længe følte jeg de ømme Baand, som ædle Medborgere havde paalagt mig; men aldrig følte jeg dem stærkere end nu, da de paa en vis Maade skal opløses. Aldrig mere fængslende end nu, da jeg hører op at virke blandt Eder og staar færdig at gaae min nye Bestemmelse i Møde. Takket være da enhver iblandt Eder for den Tiltro, Velvillighed, Hengivenhed og Venskab, som skjænkedes mig. Forvisset være enhver om, at ogsaa fraværende vil mit Hjerte vedblive at føle sig bundet til Eder

¹ Tillæg til „Riber Stifts Adresse Avis“ af 12. Marts 1811.

med sand Erkjendtligheds og Hengivenheds uopløselige Baand. Aldrig vil noget varmere, noget oprigtigere Ønske kunne opstige i mit Bryst, end det, jeg nu med et beklemmt Hjerter i Afskedens Time tilraaber det elskte Stift og Amt: *Lev vel! Lev stedse vel!*

Men Du uforglemmelige Ribe! Du Cimbriens ærværdige Olding blandt ældede Stæder, Du, inden hvis Mure jeg nød den Retskafnes Agtelse og den Velsindedes Hengivenhed, Du, i hvis hulde Selskabskredse jeg i Særdeleshed nød Livets varmeste Glæde og modtog ædel Venskabshyldning, modtag ogsaa Du min særdeles Tak* for den Lykke, jeg nød hos Dig. En Lykke, jeg ofte fraværende vil gjenkalde i min gladeste Erindring. Modtag ogsaa Du disse Din Vens, Din inderligste Vens velmente Ønsker! At den Vingskibelighed, hvormed Dine agtbare Borgere udmærke sig, stedse maa voxte og tiltage! At den til Agerdyrknings Fremme nu vedtagne Udskiftning snart maa vende iværksat hos Dig! At udvortes og indvortes Hindringer for Din Søhandels Udvidelse og Flor snart maa vende ryddede af Veien. Og endnu Et: At Aaget, som omspænder Dine Mure, snart maa briste og Dine Rettigheder vende Dine Søstres lig! Og endelig nu det sidste Ønske for mig selv: *Forglem mig ej!* Dog hvortil dette Ønske? Den Mindesten, Du satte mig, som selv den gustne Avind holdt hellig og ei vovede at undergrave eller rokke fra sit Sted, vidner høit og lydelig for mig om det langt større, varigere og værdigere Minde, Du oprejste mig i Dit Bryst. For at fortjene dette ene, sande, skjønne og ærefulde Minde derfor levede, derfor virkede og kjæmpede jeg mod alle mødende Hindringer. Kun dette Minde tør jeg være stolt af at eie. Selv da, naar Tidens graadige Tand, som fortærer, hvad Meiselen indgravede i Stenen, har bortsmulret hint Minde, saa staar dette dybt indpræget og uudslettelig at læse i Dit og Dine Børns og Børnebørns Hjerter: Moltke *var vor Ven.* Held mig. Endnu engang: *Far vel! Far evig vel!*

Ribe, den 13. Martii 1811.

W. Moltke.